

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Ζ' • ΤΕΥΧΟΣ 62 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1983 • ΧΕΣΒΑΝ 5744

«Άνοιξαν τούς ὀφθαλμούς μου, καί θέλω βλέπει τά θαυμάσια τα ἐκ τοῦ νόμου Σου», (Ψαλ. 119:18)

גַּלְעָיִי וְאַבִּיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ

Ἡ διδαχή τῆς Ἱστορίας

«Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι, εἴτε διδασκόμαστε
ἀπὸ τὴν ἱστορία εἴτε τὴν ἀγνοοῦμε,
ἐπαναλαμβάνοντας ἔτσι τὶς τρέλλες τῆς»

Σανταῦνα

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ τοῦ πολέμου στό Λίβανο, τό καλοκαίρι τοῦ 1982, ἔχουν πάρει πιά τίς διευκρινιστικές ἐξελίξεις τους καί τὴν καθοριστική πορεία τους κι ἀρχίζουν νά μποροῦν νά κριθοῦν χωρίς προπαγανδιστικές ἐξάρσεις, πρόωρους συναισθηματισμούς κι ἐπικίνδυνες ἐθελοτυφλώσεις.

ΤΑ ΤΟΤΕ ΣΥΜΒΑΝΤΑ, μποροῦν σήμερα νά κριθοῦν ὑπὸ τό φῶς τῶν ὧσων τώρα ἐξελιχτικά συμβαίνουν στό χώρο αὐτό, ἀλλά καί γενικώτερα στίς χώρες πού ἔχουν ἀνάμιξη.

ΠΑΡΟΛΟ ΟΤΙ εἶναι ἀκόμη ἐντελῶς πρόωρο — καί συνεπῶς παρακινδυνευμένο — νά μιλήσει κανεῖς γιά ἀντικειμενική ἀντιμετώπιση καί τεκμηριωμένη ἱστορική μελέτη τῶν ὧσων περίσου συνέβησαν στό Λίβανο, μπορεῖ ὅμως νά ἰσχυρισθεῖ ὅτι ἡ ἐλληνική κοινὴ γνώμη ἀρχίζει νά καταλαβαίνει ὅτι ἐπέσε καλοπροαίρετα θῦμα τῶν γνήσιων ἐλληνικῶν ἰδεῶδων γιά ἐλευθερία, γιά ἀνθρωπιά, γιά προστασία τῶν ἀδυνάμων θυμάτων κ.ἄ. παρόμοια ὑψηλά ἰδανικά πού χαρακτηρίζουν τὴν ἐλληνική φυλὴ.

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΒΡΑΙΟΙ βλέπουμε καθημερινά αὐτὴ τὴ μεταστροφή τῆς κοινῆς γνώμης πού ἀποδεικνύεται μέ χειροπιαστὲς ἐκδηλώσεις κι ἐνέργειες: τὴ βλέπουμε στὴ στάση τῶν ἐπισήμων παραγόντων, τῶν δημοσίων ὀργάνων. Τὴ διαβάζουμε σὲ ἄρθρα στὸν Τύπο. Τὴ διαπιστώνουμε στίς σχέσεις τῶν καθημερινῶν μας ἐπικοινωνιῶν. Τὴν «ὀσφραινόμαστε» στὸν ἀέρα. Τὴν ἀντιλαμβανόμαστε παντοῦ κι ἀντὶ νά εἴμαστε εὐχαριστημένοι... ἀνησυχούμε!

ΑΣ ΜΗ ΦΑΝΕΙ ΣΑΝ ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΣ ἡ παραπάνω διατύπωση. Εἶναι δυστυχῶς ἡ πραγματικότητα. Ὅπως δηλαδὴ περίσου, χωρὶς νά ἔχουμε καμμία ἀνάμιξη καί κανενός εἶδους συσχετισμό μέ τὰ γεγονότα τοῦ Λιβάνου, βρεθήκαμε

ἀναίτια σὲ κατάσταση κάποιου εἶδους «κρίσεως καί διωγμοῦ» στὴν πατρίδα μας τὴν Ἑλλάδα, τό ἴδιο καί σήμερα δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ αὐτὴ ἡ «ἀποκατάσταση» μας, πού γίνεται τόσο ἐμφαντικά ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές, μετὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς κρίσεως στό Λίβανο. Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες, Ἑβραῖοι τό θρήσκειμα, τοὺς ὁποίους ἐκφράζει αὐτό τό περιοδικό, οὔτε πέρισι ἀλλὰ οὔτε καί φέτος ἔχουμε ὁποιαδήποτε θετική ἢ ἀρνητική σχέση μέ τὰ ὅσα ἐγίναν ἢ γίνονται σὲ ὁποιαδήποτε περιοχὴ τῆς γῆς.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΜΑΣ στά θέματα αὐτὰ εἶναι στὸν ἴδιο βαθμό μέ ἐκείνη τοῦ κάθε πολίτη τῆς χώρας μας.

ΕΚΕΙΝΟ, ΛΟΙΠΟΝ, ΠΟΥ ΖΗΤΑΜΕ ἀπὸ ὅσους βιάστηκαν περίσου νά μᾶς καταδικάσουν, εἶναι μέ καλὴ πίστη καί μέ μελέτη τῶν δεδομένων τῆς ἱστορίας (τῆς παλαιότερης ἀλλὰ καί τῆς πρόσφατης), νά προβληματισθοῦν πάνω στό θέμα τῆς ἐβραϊκῆς θρησκευτικῆς μειονότητος πού ζεῖ στὴν Ἑλλάδα. Νά δοῦν τό θέμα χωρὶς διαχωριστικές παρωπίδες, προπαγανδιστικές ψευδολογίες, κατάλοιπα παλιῶν διδασκαλιῶν καί δοξασιῶν, στιγμιαίες παρορμήσεις, προσωπικά πιστεύω, ψυχικὲς ἀμφιταλαντεύσεις. Νά ἐρευνήσουν ἀντικειμενικά καί θαρραλέα τὰ ὅσα οἱ ἴδιοι γνωρίζουν γιά τοὺς Ἑβραίους τῆς Ἑλλάδος (κι ὄχι ὅσα ἄλλοι τοὺς ἔμαθαν ἢ τοὺς εἶπαν).

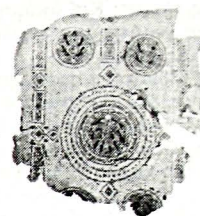
ΚΑΙ ΤΟΤΕ ΕΙΜΑΣΤΕ ΒΕΒΑΙΟΙ ὅτι ἐντιμα θά ἀναγνωρίσουν πὼς πολλές φορές μᾶς ἔχουν ἀδικήσει. Ἄν αὐτὸς ὁ προσωπικὸς τοῦ καθένα αὐτοέλεγχος κι αὐτοκριτικὴ ἐπιτευχθεῖ, τότε ἡ κρίση καί οἱ στεναχώριες πού περάσαμε πέρυσιν οἱ Ἕλληνες Ἑβραῖοι θά ἔχουν ἴσως ὑπηρετήσει κάποιο σκοπό... Καί γιά σήμερα καί γιά τό μέλλον.

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Ξυλόγλυπτο ἐπιχρυσωμένο «Ἀρὸν Ἀκόδες», σὲ ρυθμὸ Μπαρόκ (Ἰταλία, 1701)

Ιουδαϊσμός καί Τέχνη

ΜΑΪΚΑ ΚΑΝΙΕΛ*

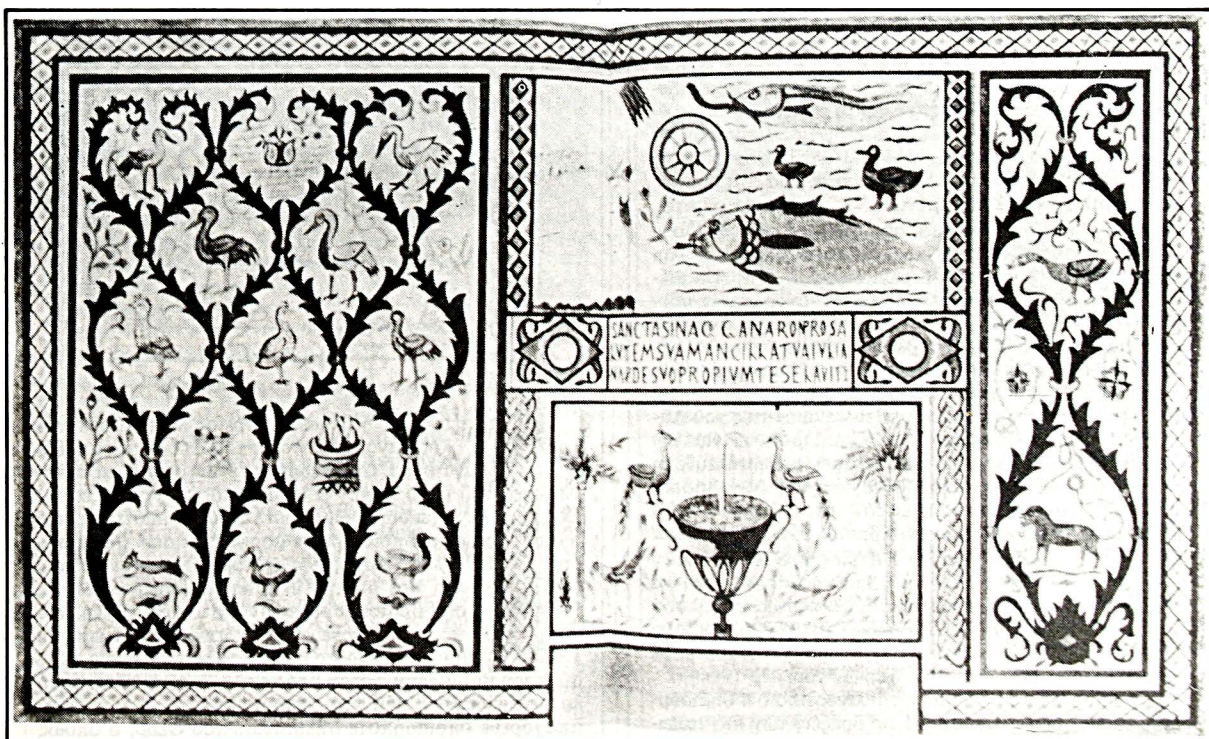
Γιά πολλούς αιώνες κανείς δέ δεχόταν την ύπαρξη ιουδαϊκής τέχνης, ούτε ακόμα κι εκείνοι που ένδιαφέρονταν γιά τόν ιουδαϊσμό καί τήν έβραϊκή κουλτούρα. 'Υπήρχε ή πλατιά διαδομένη αντίληψη ότι τό δημιουργικό πνεύμα του λαού ό όποιος έδωσε στον κόσμο τή Βίβλο, τό μονοθεϊσμό, καί τίς βάσεις τής δυτικής ήθικής καί του νόμου, περιοριζόταν στή λογοτεχνία καί τή μουσική. 'Υπήρχε επίσης ή πεποίθηση ότι ή Δεύτερη 'Εντολή αποκλείει κατηγορηματικά κάθε είδος ζωγραφικής τέχνης ή γλυπτικής: «ού ποιήσεις σεαυτώ είδωλον, ούδέ παντός όμοίωμα, όσα έν τώ ουρανώ άνω, καί όσα έν τή γή κάτω, καί όσα έν τοίς ύδασιν υποκάτω τής γής. ού προσκυνήσεις αύτοίς, ούδέ μή λατρεύσεις αύτοίς...» ('Εξοδος Κ': 4,5).

Μόνο στό δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, όταν οί θεσσαυροί των έξοχα διακοσμημένων έβραϊκών χειρογράφων —

καταχωνιασμένων γιά πολλά χρόνια σέ βιβλιοθήκες τής Εύρώπης — άποκαλύφθηκαν, άρχισε ή ύπαρξη έβραϊκής τέχνης νά γίνεται γνωστή. Στή συνέχεια, τίς πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, ήρθαν στό φώς μωσαϊκά άρχαίων συναγωγών (κυρίως τής Μπέτ Άλφα στό βόρειο 'Ισραήλ, τό 1928) κι έτσι επιβεβαιώθηκε ή ύπαρξη πλούσιας έβραϊκής παράδοσης.

Τό 1932, ή συναρπαστική ανακάλυψη των νωπογραφιών τής συναγωγής του 3ου αιώνα μ.Χ., στό Δούρα - Εύραπό τής Συρίας, διέλυσε κάθε άμφιβολία. Πράγματι, οί νωπογραφίες αυτές έχουν αντιστρέψει έντελώς τήν υπόθεση, γιati όδήγησαν τούς επιστήμονες στό συμπέρασμα ότι ή χριστιανική τέχνη, καί έπομένως, τά ίδια τά θεμέλια τής δυτικής τέχνης, έχει τίς πηγές της στήν τέχνη του ιουδαϊσμού.

*Η ύπαρξη τής έβραϊκής τέχνης, πάντως, δέ λύνει από

Μωσαϊκό τής άρχαίας Συναγωγής στό Hamat τής Τυνισίας (4ος αι. κ.π.).

μόνη της τό βασικό ερώτημα: πώς μπορεί ή εβραϊκή τέχνη νά συμβιβαστεί με τή Δεύτερη Έντολή; Πρέπει αυτή ή Έντολή νά ερμηνευτεί κατά γράμμα; Καί άν όχι, ποιός είναι ο βαθύτερος σκοπός αυτής της έπιταγής, καθώς και τών πάμπολλων βιβλικών απαγορεύσεων της παραστατικής τέχνης; Καί ακόμη, γιατί ή Τορά ή εβραϊκή Βίβλος, είναι γεμάτη αποκηρύξεις της δημιουργίας και της λατρείας ειδώλων;

Η ιδιαίτερη συγγένεια πού ή Τορά διακρίνει ανάμεσα στην ειδωλολατρεία και την παραστατική τέχνη μάς οδηγεί στην απάντηση. Η θρησκεία υπήρξε ανέκαθεν ή πηγή όλων τών εκφράσεων της τέχνης, και τό κύριο θεματολόγιο της καλλιτεχνικής παραγωγής. Σέ κάθε αρχαίο πολιτισμό ή παραστατική τέχνη ήταν στην ουσία θρησκευτική τέχνη, και οι πιό πολλές μορφές τέχνης — μουσική, χορός, θέατρο, ποίηση, αρχιτεκτονική — ξεκίνησαν από δραστηριότητες και αντικείμενα έπινοημένα αρχικά για τόν έλεγχο τών θεοτήτων.

Η δημιουργία τών συμβόλων

Κατά τόν Ιουδαϊσμό, ο Θεός, ως Δημιουργός της φύσης, υπερβαίνει τό δημιούργημά του, και ή αυλή υπόστασή του μένει άκατανόητη για τόν άνθρωπο. Άφοι ο άνθρωπος δέν μπορεί νά συλλάβει τό άκατανόητο, κάθε προσπάθεια για καλλιτεχνική απεικόνιση του Θεού οδηγεί σέ παρεξηγήσεις και διαστρεβλώσεις. Για τό λόγο αυτό, τέτοιες απεικονίσεις απαγορεύονται αυστηρά. Τήν πρώτη, λοιπόν, από τίς Δέκα Έντολές, τήν προκήρυξη του μονοθεϊσμού, τήν ακολουθεί άμέσως μιά δεύτερη έντολή πού περιορίζει τίς εικαστικές τέχνες και πού σκοπός έχει νά προστατεύσει και νά προφυλάξει από τή διαφθορά τήν κεντρική ιδέα του μονοθεϊσμού.

Ο πολυθεϊσμός συνδέεται άρρηκτα μέ τή δημιουργία συμβόλων πού εκφράζουν τόν ανθρώπινο σεβασμό για τίς στοιχειώδεις δυνάμεις της φύσης, οι όποιες και τελικά θεοποιούνται. Σ' αυτά τά σύμβολα, πού τά βρίσκουμε ζωγραφισμένα στους τοίχους σπηλαίων, ή μέ μορφή αντικειμένων, ο πρωτόγονος άνθρωπος είχε προσδώσει μαγικές δυνάμεις, και τά χρησιμοποιούσε όχι μόνο σάν αντικείμενα λατρείας αλλά και σάν μέσα έλέγχου τών φυσικών δυνάμεων. Άργότερα, ο ήλιος, τό φεγγάρι και τ' άστέρια έξυμνούνται και λατρεύονται, ενώ ο άνεμος, ή βροχή, τά δέντρα, ακόμα και τά βράχια και ή αναζωογονητική γή θεωρούνται ιερά και έμπνέουν τή δημιουργία παραστατικών συμβόλων και αντικειμένων.

Σύμφωνα μέ τόν Ιουδαϊσμό, οι παραστάσεις του είδους αυτού έπλασαν τό Θεό κατ' εικόνα του ανθρώπου. "Όλοι άνεξαιρέτως οι θεοί ήταν ανθρωπόμορφοι — προικισμένοι μέ άπεριόριστες δυνάμεις αλλά και ανθρωπίνες αδυναμίες — πού ζούσαν, αγαπούσαν και πέθαιναν άκριβώς όπως και οι άνθρωποι. Η Βίβλος διδάσκει ότι ο Θεός έπλασε τόν άνθρωπο κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσίν Του (Γένεσις Α': 26,27). Η έρμηνεία του Ιουδαϊσμού είναι ότι ο άνθρωπος απέκτησε τίς πνευματικές ιδιότητες του Δημιουργού του, και όφείλει νά τίς χρησιμοποιεί για τήν πνευματική του πρόοδο, ώστε νά φτάσει, μέ τήν έλεύθερη βούλησή του, σέ μιά κατάσταση αγιότητας. Μιά βασική έντολή της Τορά άποκαλύπτει τόν κατ' έξοχήν ύψηλό στόχο του Ιουδαϊσμού, για τόν Έβραίο: «άγιασθήσεται και άγιοι έσεσθε, ότι άγιος ειμί εγώ Κύριος ο Θεός υμών...» (Λευιτικόν ΙΑ': 44). Κατά τήν εβραϊκή άποψη, αντί νά συμμορφώνεται στό ιδεώδες αυτό, νά έξυπώνει δηλαδή τόν έαυτό του προς τό Θεό, ο ειδωλολάτρης υποβιβάζει τό Θεό στό δικό του έλάχιστο μέγεθος, άφοι λατρεύει τά δημιουργήματα τών ιδίων τών χειρών του.

Ο Ιουδαϊσμός διαγοροούσε τόν άνθρωπο ότι δημιουργούσε θεούς για νά ίκανοποιεί τίς όρέξεις τών πιό ταπεινών του ένστίκτων και ότι, αποδίδοντας θεϊκές ιδιότητες

στις εικόνες πού έφτιαχνε πρόσδιδε στίς χυδαίες πράξεις του τή σφραγίδα της αγιότητας. Έτσι, λατρευε και τιμούσε τό θεό Μολόχ, καίγοντας μικρά παιδιά ζωντανά. Η Άστάρτη, έξάλλου, δέν ήταν «θεά άγάπης» αλλά μιά μορφή πού υποβίβαζε τή φύση του ανθρώπου, καθαγάζοντας τήν ύποταγή του στη ζωώδη λαγνεία. Η «λατρεία» της θεάς αυτής γινόταν μέ τή συμμετοχή σέ όργια σεξουαλικής άκολασίας. Έπίσης, ή πορνεία ήταν τό μέσο λατρείας του Βάαλ Πεόρ. Οι ειδωλολάτρες ύποστήριζαν ότι άν ο Δίας είναι Θεός, ή άκολασία δέν είναι άμαρτία, και άν ή Άφροδίτη είναι θεά, ή άγνότητα δέν μπορεί νά είναι άρετή.

Η άδιαλλαξία και ή άνεπανάληπτη σφοδρότητα μέ τήν όποία καταφέρεται κατά της ειδωλολατρείας ή Τορά — «φλέγων θυμός», «πρόκληση» και «ζήλος» είναι όρισμένοι από τούς όρους πού χρησιμοποιεί — όφείλονται, όπως έξηγούν οι ραβίνοι, στό ότι ή ειδωλολατρεία, ή σεξουαλική άνηθικότητα και τό χύσιμο αίματος συνιστούν τίς τρείς κυριότερες απαγορεύσεις πού περιέχονται στόν Ιουδαϊκό νόμο (Βαβ. Ταλμούδ Σανχεντρίν LXXIV: Α). Τήν ειδωλολατρεία ακολουθούσε ή κατάργηση όλων τών ήθικών άναστολών και κανόνων, άφοι ή τελετουργία της περιλάμβανε πράξεις διαστροφής, σεξουαλικής άκολασίας, και αίματοχυσίας. Σήμαινε, επομένως, τή διαφθορά του ανθρώπου, και τήν έξάλειψη της πνευματικότητας μέ τήν όποία σφράγισε τόν άνθρωπο ο Θεός, όταν τόν έπλασε κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσίν Του. Οι σοφοί του έβραϊκού έθνους δήλωναν ότι, όποιος παραβιάζει τούς νόμους πού άναφέρονται στην ειδωλολατρεία παραβαίνει τό σύνολο τών έντολών της Τορά (σχόλιο του Ίμπν Έσδρα για τό άπόσπασμα Έξοδος ΚΓ': 24).

Άπό τήν έκδοση της Μπρέσια του Meshal ha - Kadmoni (1491)

Η εβραϊκή έννοια της ειδωλολατρείας περιλαμβάνει όποιαδήποτε υλική αναπαράσταση του Θεού, τήν άπόδοση θεϊκής δύναμης σ' όποιονδήποτε ένδιάμεσο, και τή θεοποίηση του ανθρώπου. Ο Ιουδαϊσμός άναγνωρίζει ένα Θεό πού «δέν έχει ούτε σώμα, ούτε φυσικές ιδιότητες, και ο όποιος παίρνει όποιαδήποτε μορφή θελήσει» (Μαϊμονίδης, Οι Δεκατρείς Άρχές της Πίστης). Άν και έξησαν μιά μακραίωνη και συνεχή ιστορία γεμάτη δοκιμασίες και πόνους, οι Έβραίοι παρέμειναν πιστοί στην άγνή, αρχική αντίληψη του μονοθεϊστικού ιδεώδους. Η έμμογή του Ιουδαϊσμού στό ιδεώδες αυτό όφείλεται κυρίως στην άυστηρή και άνυποχώρητη στάση της Τορά άπέναντι στή λατρεία ειδώλων. Φαίνεται λοιπόν καθαρά γιατί ή Τορά άπαγόρευε όποιαδήποτε απεικόνιση του Θεού, ο όποιος έπρεπε ν' άποκαλύπτεται μόνο μέ τίς πράξεις του. Άν-

θρωπομορφικές εκφράσεις που αναφέρονται σε «μέλη» και «ιδιότητες» του Θεού δεν έπρεπε να ερμηνεύονται κατά γράμμα, και σκοπό τους είχαν να εξηγούν με ανθρώπινους όρους αφηρημένες εκφράσεις θείων ενεργειών. 'Η ταλμουδική αρχή είναι ότι «ή Τορά μιλά με ανθρώπινη γλώσσα». 'Η αυλή ύπoσταση του Θεού τονίζεται στην Τορά: «και ἐλάλησε Κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐκ μέσου τοῦ πυρὸς φωνὴν ῥημάτων, ἣν ὑμεῖς ἤκουσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἶδετε, ἀλλ' ἡ φωνὴν» (Δευτερονόμιον Δ': 12).

Ἐξώφυλλο τῆς εἰκονογραφημένης Ἀγκαδά τοῦ Ἀμστερνταμ (1695).

Οἱ Ἑβραῖοι ἀντιμετώπισαν τὰ φυσικὰ φαινόμενα σάν ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις τῆς δόξας καὶ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ Θεοῦ. Σύμφωνα με τὰ λόγια τοῦ βασιλῆα Δαβίδ: «Οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα» (Ψαλμοὶ ΙΗ': 2). 'Ο ἰουδαϊσμός ἀπαιτοῦσε ἀπὸ τὸν Ἑβραῖο ἀγιότητα, καὶ μέσο αὐτῆς, ἐναντὶ ἀδιάκοπο ἀγώνα γιὰ εὐσεβὴ ζωὴ. 'Η ἑλληνικὴ λατρεία τῆς ὁμορφῆς, τῆς φόρμας, καὶ τῆς γλυπτικῆς ἀντιπροσώπευε γιὰ τὸν ἰουδαϊσμό μιά μορφή εἰδωλολατρείας — τὸ σεβασμὸ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ ἢ γιὰ τὰ δημιουργήματα τῶν ἰδίων του τῶν χειρῶν. 'Ο μεγάλος σοφὸς τοῦ ἐνδέκατου αἰῶνα, Μαΐμωνίδης, συμπέρανε στὸν μνημειώδη του Κώδικα τοῦ Ἑβραϊκοῦ Νόμου ὅτι ἡ ἁμαρτία τῆς εἰδωλολατρείας διαπράττεται ὅχι ὅταν θαυμάζουμε τὴν ὁμορφιὰ τῶν εἰκόνων ἀλλὰ ὅταν τοὺς ἀποδίδουμε θεϊκὰ χαρακτηριστικὰ (Κώδικας, Νόμοι

Εἰδωλολατρείας, κεφ. ΙΙΙ, μέρος 6). "Όταν ἔχει γίνει σαφές ὅτι ἓνα ἔργο τέχνης δὲ θὰ λατρεύεται καθεαυτὸ, οἱ ἀπαγορεύσεις ἀμέσως χαλαρώνουν. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰ χερουβείμ, τὰ χάλκινα βόδια καὶ τὴ «χυτὴ θάλασσα» ποὺ κοσμοῦσαν τὸ Ναὸ στὴν Ἱερουσαλὴμ.

Ἔτσι, ὁ ἰουδαϊσμός δὲν ἔχει ἀντίρρηση γιὰ τὴν τέχνη per se, ἀλλὰ γιὰ τὴν τέχνη ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐξυπηρετήσει εἰδωλολατρικούς σκοπούς. 'Η αὐστηρότητα ἢ ὁ φιλελευθερισμός, ἀντίστοιχα, τῶν ταλμουδικῶν ἀναφορῶν στὴν εἰδωλολατρεία ἐξαρτήθηκε ἀπὸ τὴν ἀντίδραση τῶν ραβινῶν ἀπέναντι στὶς διαφορὲς ἀπειλὲς τῆς εἰδωλολατρείας ποὺ ἀντιμετώπισε κατὰ καιροὺς ὁ ἑβραϊκὸς λαός. Σὲ περιόδους κατὰ τίς ὁποῖες τὸ ἔδαφος δὲν ἦταν πρόσφορο γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν εἰδωλολατρικῶν ἰδεῶν, κυριαρχοῦσε φιλελευθερισμὸς στὴ χρήση διακοσμητικῶν εἰκόνων, ἀκόμα καὶ σὲ συναγωγές. 'Ο ραββίνος τοῦ 1ου αἰῶνα μ.Χ., Ἰωνάθαν Μπέν Οὐτζιήλ, ἐξήγησε τὴ βιβλικὴ περικοπὴ ποὺ ἀπαγορεύει τὴ δημιουργία εἰδώλων καὶ λαξευτῶν ὁμοιωμάτων, ὡς ἐξῆς: «Δὲν θ' ἀκουμπήσετε πέτρινο εἶδωλο στὸ ἔδαφος γιὰ νὰ τὸ λατρεύσετε. Μπορεῖτε νὰ ἔχετε στὴ συναγωγὴ σας κιονοστοιχίες με ἀνάγλυφες εἰκόνες καὶ ὁμοιώματα — ὅχι ὅμως γιὰ νὰ τὰ λατρεύετε...». Πάντως, ὅταν, μετὰ τὴ βαβυλωνιακὴ ἐξορία, ὁ Ἑσδρας καὶ ὁ Νεεμίας ἐχτίσαν τὸν Δεύτερο Ναὸ, δὲν ἀντικατέστησαν τὰ χερουβείμ — τίς γλυπτὲς ἀπεικονίσεις τῶν φτερωτῶν ἀγγέλων πάνω ἀπὸ τὴν Κιβωτὴ τῆς Διαθήκης — γιὰτὶ, μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Πρώτου Ναοῦ, οἱ στρατιῶτες τοῦ Ναβουχοδονόσορα ἐβγάλαν τὰ χερουβείμ καὶ τὰ παρουσίασαν σάν τὸν Θεὸ τῶν Ἑβραίων.

Ἀφοῦ εἶχαν χάσει πιά τὴν ἀρχικὴ τους σημασία, ἀκόμα καὶ παγανιστικὲς εἰκόνες καὶ σύμβολα ἐμφανίζονται στὶς ἀρχαῖες συναγωγές. Ἔτσι, ὁ σοφὸς ραββίνος Γκαμλιήλ, ποὺ ἐξῆσε στὴν Ἀκρα τὸν 1ο αἰῶνα μ.Χ., δὲ δίστασε νὰ χρησιμοποιοῦσε τὸ λουτρό τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης, διευκρινίζοντας προηγουμένως, βέβαια, ὅτι τὸ λουτρό δὲν εἶχε γίνει γιὰ τὴ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης ἀφοῦ τὸ ἀγαλμὰ τῆς χρησίμευε μόνο σάν διακόσμηση τοῦ μάντιου (Βαβ. Ταλμούδ: Ἀβονά Zarā IL LV:B). Τὸν 3ο αἰῶνα, οἱ ταλμουδιστὲς σοφοὶ Σαμουήλ καὶ Ράβ — ὁ δεύτερος ἦταν κι ὁ ἴδιος, ἀναγνωρισμένος καλλιτέχνης — προσευχήθηκαν στὴ βαβυλωνιακὴ πόλιν Νεαρνεά σὲ μιά συναγωγὴ ὅπου βρισκόταν ἓνα βασιλικὸ ρωμαϊκὸ ἀγαλμα (Βαβ. Ταλμούδ Ρός Ἀσανά XXIV:B). Πράγματι οἱ βυζαντινὲς συναγωγές εἶχαν μωσαϊκὰ δάπεδα ποὺ ἀπεικόνιζαν θεές τῆς παγανιστικῆς λατρείας.

Ἡ ἐμφάνιση διακόσμησης συναγωγῶν με μωσαϊκὰ δάπεδα καὶ τοιχογραφίες συμφωνεῖ με τὰ γεγονότα ποὺ περιγράφονται σ' ἓνα χειρόγραφο τοῦ Ταλμούδ τῆς Ἱερουσαλὴμ: «Στὶς μέρες τοῦ ραββίνου Γιοχανάν, ἀρχισαν νὰ ζωγραφίζουν στοὺς τοίχους, καὶ δὲν τὸ ἀπαγόρευσε. Στὶς μέρες τοῦ ραββίνου Ἀμπούν, ἀρχισαν νὰ φτιάχνουν σχέδια σὲ μωσαϊκὰ, καὶ δὲν τοὺς ἐμπόδισε». (Ἐπστάιν, Τζ. Ν. Πρόσθετα Ἀποσπάσματα τοῦ Ταλμούδ τῆς Ἱερουσαλὴμ, Ταρμπιτς, βιβλ. ΙΙΙ, 193, σ. 20). 'Ο ραββίνος Γιοχανάν Μπέν Ναπαά (τέλος 2ου αἰῶνα - 279 μ.Χ.) ἦταν ἡ κεφαλὴ τῆς ἑβραϊκῆς κοινότητος τῆς χώρας τοῦ Ἰσραὴλ στὴ διάρκεια μεγάλου μέρους τοῦ 3ου αἰῶνα. Ἐζῆσε ἐπομένως τὴν ἐποχὴ ποὺ φτιάχτηκαν οἱ ὑπέροχες τοιχογραφίες τῆς συναγωγῆς στὰ Δοῦρα - Εὐρωπό, καὶ ἡ ταλμουδικὴ ἀναφορὰ ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἔδωσε τὴ ραββινικὴ συγκατάθεση γιὰ τὴν ἐκτέλεσή τους. 'Ο ραββίνος Ἀμπούν ἐζῆσε στὶς ἀρχές τοῦ 4ου αἰῶνα κι ἔτσι, ὅπως ἐγινε καὶ με τίς τοιχογραφίες, ξέρουμε πότε ἀρχισαν νὰ ἐμφανίζονται μωσαϊκὰ δάπεδα στὴ συναγωγὴ. Αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνουν καὶ οἱ ἀρχαιολογικὲς ἀνακαλύψεις, καθὼς ἀπὸ τὸν 4ο αἰῶνα καὶ μετὰ βρίσκουμε μωσαϊκὰ δάπεδα με παραστατικὴ τέχνη σὲ συναγωγές καὶ στὸ Ἰσραὴλ καὶ ἀλλοῦ στὸν ἀρχαῖο κόσμο.

Σε σύγκριση με την ελληνική στάση απέναντι στην τέχνη και την όμορφη, η στάση του ιουδαϊσμού εκφράζεται με την ταλμουδική ερμηνεία της βιβλικής εϋλογίας του 'Ιάφεθ, ενός από τους γιούς του Νώε. 'Ο 'Ιάφεθ, που τό δομα του σημαίνει όμορφη, θεωρείται πρόγονος του ελληνικού πολιτισμού και πνευματικός πρόγονος της τέχνης και της αισθητικής στο κόσμο. Στη Βίβλο είναι Εϋλογημένος: «πλατύναι ο Θεός τῷ 'Ιάφεθ, καὶ κατοικήσάτω ἐν τοῖς οἰκοῖς τοῦ Σήμ» (Γένεσις Θ': 27). 'Ο Σιμεόν Μπέν Γκαμλιήλ, ο προεδρεύων στο Μεγάλο Συνέδριο (Σανχεντρίν) του 1ου μ.Χ. αιώνα, ερμηνεύει ως εξής στην εϋλογία: «ή όμορφη από 'Ιάφεθ νά βρεθεῖ μέσα στίς σκηνές τῶν Σημιτῶν» (Βαβ. Ταλμούδ Μεγκιλλά IX: B).

Οί ραβίνοι λοιπόν δίδασκαν, ότι όταν τό πνεῦμα του ιουδαϊσμού επικρατεῖ πάνω στο ελληνικό, ή όμορφη ελευθερώνεται από τόν παγανιστικό της αισθησιασμό και αποκαλύπτεται στην αρχική της δόξα. 'Η όμιλητική ερμηνεία ήταν ότι ή τέχνη και ή αισθητική δέν μπορούν νά αποτελοῦν αὐτοσκοπό, ἀλλά πρέπει νά ὑπακούουν στήν ήθική και στή χρηστότητα. Κατά τόν ιουδαϊσμό, ή τέχνη, ὡς Θεῖο δῶρο, πρέπει νά χρησιμοποιεῖται μέ Θεῖο τρόπο. 'Η αισθητική και ή τέχνη συμβαδίζουν, ἀλλά ἂν ποτέ συγκρουστοῦν μέ τήν ήθική και τή χρηστότητα δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ότι οἱ δύο τελευταῖες ὑπερισχύουν. 'Η τέχνη δέ θά μπορούσε ποτέ νά διεκδικήσει σοβαρά κεντρικό ρόλο στοῦ ιουδαϊκοῦ σύστημα ἀξιών.

Ἐνῶ ή τέχνη και ή αισθητική δέν αποτελοῦν αὐτοσκοπό, θεωροῦνται σημαντικά μέσα βοήθειας τοῦ ἀτόμου γιά νά πετύχει πνευματική τελείωση. 'Όπως λέει ο παλμωδός, «Φωνή Κυρίου ἐν ἰσχύι, φωνή Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ» (Ψαλμοί ΚΗ': 4). 'Ο ραβίνος 'Ισαήλ Μπάαλ Σέμ Τόβ, οἱδρυτής τοῦ χασσιδισμού τό 18ο αἶώνα — ἑνός κινήματος πού ἀπέδιδε σημασία στήν ἀμεση ἐπικοινωνία μέ τό Θεό στή διάρκεια τῆς προσευχῆς μέσο χαρᾶς και πνευματικῆς ἑξάρσης, χοροῦ και τραγουδιοῦ — δέκρινε ιδιότητες τοῦ Θεοῦ σέ ὅλα τά δημιουργήματά Του, ἐμψυχα και ἄψυχα. «'Αν τό δράμα μιᾶς δμορφης γυναίκα, ή ἑνός ὠραίου πράγματος προβάλλει ξαφνικά στά μάτια σας, τότε ἄς διερωτηθεῖτε ἀπό πού ξεπήδησε αὐτή ή όμορφη, ἂν ὄχι ἀπό τή θεϊκή δύναμη πού διαπερνᾷ τόν κόσμο. Καί γιὰτί νά σᾶς θέλξει τό ἐπιμέρους; Καλύτερα νά σᾶς προσελκύσει τό ὅλο... Μιά τέτοια ἀντίληψη τῆς όμορφιας εἶναι ἐμπειρία τοῦ αἰώνιου» (Τσαβατ Ριμπάς, 1797, 18).

'Ο ιουδαϊσμός ἐπίσης ἀπαιτεῖ νά ἀπαγγέλλεται μιά ἐδική εὐχή όταν κάποιος ἀντικρίξει κάτι ὁμορφο — ἕναν ἄνθρωπο, ἕνα δέντρο, τό πρῶτο ἄνθισμα τῆς ἀνοιξης κτλ. Τόσο σπουδαία εἶναι αὐτή ή αισθητική ἰδέα ὥστε θεωρεῖται ή πρώτη ἀπό τίς ἐφτά ραβινικές ἐπιταγές πού προστίθενται στίς ἑξακόσιες δεκατρεῖς *μιτσβότ*, τίς βιβλικά καθορισμένες ἐντολές πού δεσμεύουν τόν 'Εβραῖο. 'Η αισθητική γίνεται ἔτσι μιά ζωτική θεώρηση πού εκφράζεται μέ τήν *χιντούρ μιτσβά*, τόν καλλωπισμό ή τήν ὠραιοποίηση τῆς ἐντολής. 'Η σημασία τῆς τέχνης στή ζωή τοῦ 'Εβραίου ὑπερτονίζεται μέ τήν συνομολόγηση τοῦ ὅρου, ότι όταν ἀγοράζει κανεῖς τελετουργικά ἀντικείμενα, ὀφείλει νά πληρώνει ἕως ἕνα τρίτο ἐπιπλέον τῆς ἀγοραστικῆς τους τιμῆς γιά νά ἐκπληρώσει τήν *μιτσβά*.

«Οὗτος μου ο Θεός, καί δοξάσω (κυριολ. λαμπρύνω, προσδίδω αἴγλη) αὐτόν», ψάλλει ο Μωσῆς ('Εξοδος ΙΕ': 2). Τό Ταλμούδ ἐξηγεῖ ότι ή αἴγλη τοῦ Θεοῦ προσδίδεται μέ *μιτσβότ*. 'Ο 'Εβραῖος πρέπει νά σχεδιάζει, νά κατασκευάζει καί νά χρησιμοποιεῖ ὁμορφα τελετουργικά ἀντικείμενα, ἐκπληρώνοντας τίς ἐντολές. Τό Ταλμούδ συνεχίζει μ' ἕναν κατάλογο ὁρισμένων ἀπό τά τελετουργικά ἀντικείμενα πού ή κατασκευή του πρέπει νά ὑπακούει σέ αισθητικούς νόμους (Βαβ. Ταλμούδ - Σαμπάτ CXXXIII: b). 'Η περικοπή αὐτή τοῦ 2ου αἰώνα τονίζει τήν ἀρχαιότητα τῆς ἐβραϊκῆς παράδοσης δημιουργίας καλλι-

τεχνικῶν λειτουργικῶν ἀντικειμένων καί ἀποτελεῖ ἀναμφίβολα σημαντικό παράγοντα στήν ἀνάπτυξη τῆς ἐβραϊκῆς τελετουργικῆς τέχνης. Οἱ συχνές σφαγές, τά πογκρόμ, οἱ διαρκεῖς ἐκδιώξεις καί ἀναγκαστικές περιπλανήσεις τῶν 'Εβραίων εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα τήν καταστροφή ἀναριθμητῶν θησαυρῶν τῆς ἐβραϊκῆς τέχνης. Τά ἐβραϊκά ἀντικείμενα τέχνης σπανίζουν σήμερα, ἰδιαίτερα ἐκεῖνα πρίν ἀπό τό 180 αἶώνα.

'Ο ιουδαϊσμός, σάν τρόπος ζωῆς ὁλοκληρωτικά προσανατολισμένος στό Θεό καί κατευθυνόμενος ἀπό τό Θεό, περικλείει τό σύνολο τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου. 'Όλες οἱ πράξεις καί οἱ ἀποφάσεις ἑνός προσώπου πρέπει νά τίθενται πρὸς τήν πνευματική του ἐξύψωση, πρὸς μιά κατάσταση ἀγνότητος καί εὐσέβειας ὅπως τήν καθορίζει ή Τορά. 'Η ἴδια αὐτή ἀρχή ἔχει προσδιορίσει καί τήν παραδοσιακή στάση τοῦ ιουδαϊσμοῦ ἀπέναντι στήν τέχνη. 'Αναγνωρίζοντας τήν ἀνθρώπινη ἀνάγκη γιά ὀπτικές εἰκόνες στήν πρακτική μιᾶς θρησκείας, οἱ ιουδαῖσμός δέν καταπίεσε τήν τέχνη, ἀλλά τήν προσδιόρισε. 'Η Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου στήν 'Ερημο καί τό τελετουργικό της φάνε- ρωναν ἐπίγνωση τῆς ἀνάγκης γιά τέτοιες εἰκόνες. 'Η *Μενορά*, ή ἐφτάφωτη λυχνία πού προοριζόταν νά γίνει τό πῶ διαδομένο ἔμβλημα τοῦ ιουδαϊσμοῦ, ή τράπεζα μέ τόν δρ- τό τῆς πρόθεσης, οἱ κουρτίνες καί τό θυσιαστήριο — ὅλα αὐτά ἦταν λειτουργικά, τελετουργικά ἀντικείμενα πού χρησίμευσαν καί σάν θρησκευτικά σύμβολα γιά ἐμπνευ- ση καί πνευματική ἑξάρση.

'Η αισθητική ἀποψη τῶν τελετουργικῶν ἀντικειμένων δέν παραμελήθηκε. 'Από τίς δύο κορωνίδες (κορνίζες) τοῦ θυσιαστηρίου, ή μία εἶχε καθαρά πρακτικό σκοπό (νά μή γλιστρήσει καί πέσει ο ἱερέας), ἐνῶ ή ἄλλη ἐξυπηρε- τοῦσε ἐξωραϊστικές ἀνάγκες (Βαβ. Ταλμούδ *Ζεβαχίμ* LXII: A). Τά παρατετάσματα τῆς Σκηνῆς εἶχαν ἐπίσης καλλωπιστικό σκοπό (*Πασί*, σχόλιο πού τό ἀπόσπασμα 'Εξοδος ΚΣΤ': 12), καί τονίζεται δύο φορές ότι ή ἱερατική ἀμφιεση εἶχε καί δοξαστικό καί καλλωπιστικό σκοπό ('Εξοδος ΚΗ': 2,40). Τά τελετουργικά σκεῦη τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου ἦταν οἱ πρόδρομοι τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐβραϊκῆς τελετουργικῆς τέχνης, καί ἐπρόκειτο νά συνο- δεύσουν τόν 'Εβραῖο στό σπίτι του καί στή συναγωγή, σ' ὅλες τίς κατοπινές γενιές.

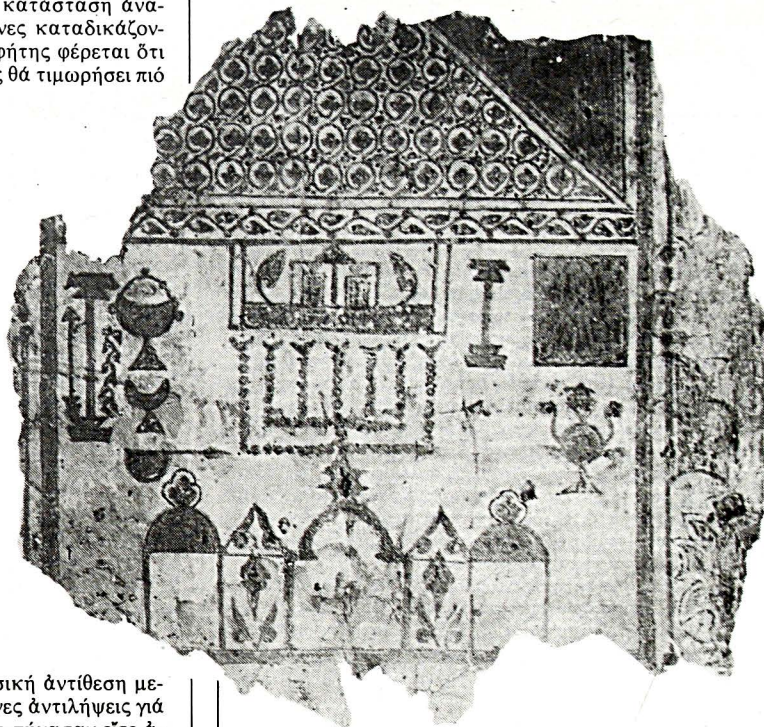
'Η Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου καί τά ἀντικείμενα τῆς τελε- τουργίας της ἔγιναν σημαντική διέξοδος γιά τίς καλλιτε- χνικές καί δημιουργικές φύσεις. 'Ο Μωσῆς κάλεσε ὅ- λους ὅσοι ἦταν ἱκανοί νά φτιάξουν διακοσμητικά σχέδια γιά τή Σκηνή καί τά ἐξαρτήματά της ('Εξοδος ΛΣΤ'). 'Η ἀνταπόκριση ἦταν τόσο ἐκπληκτική, πού ο Μωσῆς ἀ- νάγγειλε ότι παρουσιάστηκαν περισσότεροι ἀπ' ὅσους χρειαζόνταν!

'Η περιγραφή στήν Παλαιά Διαθήκη τοῦ ιδεώδους καλ- λιτέχνη, τοῦ Βεσελεήλ, εἶναι μιά ἀκόμα ἀπόδειξη τῆς θε- ικῆς στάσης τοῦ ιουδαϊσμοῦ ἀπέναντι στίς τέχνες. Τό δο- νομα «Βεσελεήλ» σημαίνει «στή σκιά τοῦ Θεοῦ», καί δεί- χνει τό στόχο τῆς τέχνης του καί τή χρήση τῶν ταλέντων τοῦ καλλιτέχνη σάν μέσων ἐκπλήρωσης τοῦ πνευματικοῦ προορισμοῦ τοῦ 'Εβραίου. 'Ο Βεσελεήλ, μᾶς λέει ή Βί- βλος, ἦταν γεμάτος «πνεῦμα θεῶν σοφίας καί συνέσεως καί ἐπιστήμης πάντων ἀρχιτεκτονεῖν κατὰ πάντα τά ἔργα τῆς ἀρχιτεκτονίας, ποιεῖν τό χρυσοῖον καί τό ἀργύριον καί τόν χαλκόν καί λιθουργῆσαι τόν λίθον καί καταργάζεσθαι τά ξύλα καί ποιεῖν ἐν παντί ἔργῳ σοφίας καί προβιβάσαι γε ἑδωκεν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῷ τε καί τῷ 'Ελιάβ τῷ τοῦ 'Α- χισαμάχ, ἐκ φυλῆς Δάν, καί ἐνέπλησεν αὐτοῦ σοφίας, συ- νέσεως, διανοίας, πάντα συνιέναι ποιῆσαι τά ἔργα τοῦ ἁ- γίου, καί τά ὑφάντά καί ποικιλτά ὑφάναι τῷ κοκκίνῳ καί τῇ βύσσῳ, ποιεῖν πᾶν ἔργον ἀρχιτεκτονίας ποικιλίας.» ('Εξοδος ΛΕ': 30-35).

Στήν έβραϊκή παράδοση, γίνεται αναφορά στον ίδιο τό Θεό ως τόν 'Ανώτατο Καλλιτέχνη πού πρώτα έφτιαξε τόν κόσμο και μετά, από τά υλικά του, έφτιαξε τόν άνθρωπο (Μιντράς Σιφρή). Οί ραββίνοι όνομάζουν τό Θεό γλύπτη (Βαβ. Ταλμουδ Μπεραχότ Χ:Α). Καί πράγματι, διάφοροι γλύπτες συγκρίνονται μέ τό Θεό Γλύπτη (Μεχίλτά του Ραββίνου Σιμόν Μπάρ Γιοχάι). 'Η δημιουργία όμορφιάς θεωρούνταν στόν Ιουδαϊσμό από τίς μεγαλύτερες προκλήσεις πού αντιμετώπιζε ό άνθρωπος, γιατί σήμαινε τή συμμετοχή του στό δημιουργικό χαρακτήρα του Θείου. 'Έχει ενδιαφέρον νά προσέξουμε ότι αὐτή ή κατάσταση ανατρέπεται στό 'Ισλάμ όπου οί καλλιτέχνες καταδικάζονται μέ τόν πιό αυστηρό τρόπο. 'Ο Προφήτης φέρεται ότι είχε πει πώς έκείνοι τούς όποιους ό Θεός θά τιμωρήσει πιό αυστηρά τήν 'Ημέρα τής Κρίσεως θά είναι οί ζωγράφοι, γιατί σφετερίζονται τή δημιουργική λειτουργία του Δημιουργού (Σέρ Τόμας Γ. Άρνολτ, 'Η Ζωγραφική στό 'Ισλάμ, σελ. 7). "Όταν ένας Ρωμαίος άξιωματούχος ειρωνεύτηκε τό ραββίνο 'Ακιβά, τόν μεγάλο Ταλμουδιστή του 2ου αιώνα, ότι ή έβραϊκή τελετή τής περιτομής είναι άπόδειξη ότι ό Θεός δημιούργησε τόν άνθρωπο άτελή, έκείνος άμέσως παραδέχτηκε ότι σύμφωνα μέ τήν έβραϊκή παράδοση ήταν μία θεόσταλη ευκαιρία στόν άνθρωπο νά συμπληρώσει τό έργο του Θεού. Κατόπιν έβαλε ένα σακκί στάρι καί μία σειρά γλυκίσματα μπροστά στό Ρωμαίο άξιωματούχο καί τόν κάλεσε νά διαλέξει.

Βλέπουμε λοιπόν ότι δέν ύπάρχει βασική αντίθεση μεταξύ Ιουδαϊσμού καί τέχνης. Οί λαθεμένες αντιλήψεις γιά έβραϊκή έχθρότητα άπέναντι στήν τέχνη πήγασαν είτε άπό παρανόηση τής Δεύτερης 'Εντολής ή άπό άδιαφορία γιά τό βαθύτερο νόημά της πού συνδέει καθαρά τήν απαγόρευση καλλιτεχνικής δημιουργίας μέ τή λατρεία ειδώλων. 'Ισως άκόμα οί λαθεμένες αὐτές ιδέες νά προέρχον-

ται άπό άγνοια τών ταλμουδικών καί τών άλλων παραδοσιακών έρμηνειών τής απαγόρευσης, μέ παράλληλη άγνοια τών υλικών άποδείξεων πού μαρτυρούν μία πλούσια παράδοση έβραϊκής δημιουργικής δραστηριότητας. Οί βιβλικοί περιορισμοί κατάφεραν, ως ένα βαθμό, νά έμποδίσουν τήν έλεύθερη καλλιτεχνική δραστηριότητα τών 'Εβραίων καί νά στρέψουν τήν ανάπτυξη τής έβραϊκής τέχνης σέ μία ήθική κατεύθυνση, 'Ο Ιουδαϊσμός όμως δέν άντιμάχεται τήν ιδέα τής παραστασιακής τέχνης πού τή βρίσκουμε άκόμα καί σέ άρχαίους έβραϊκούς οίκους λα-

'Απόσπασμα εικονογραφημένης σελίδας τής Βίβλου του Λέ- νινγκραντ του Solomon ha - Levi bar Bouya'a (Αίγυπτος, 929).

τρέας. 'Η καλλιτεχνική δραστηριότητα ένθαρρυνόταν, μέ τόν όρο νά μήν οδηγήσει σέ ειδωλολατρεία ή νά μήν έξασθενήσει τήν άμόλυπτη πίστη σ' έναν έυλο Δημιουργό. 'Η ένθάρρυνση αὐτή άφορούσε κυρίως τήν αισθητική τής έβραϊκής τελετουργικής τέχνης.

'Η τέχνη δέν αντιμετωπιζόταν σάν κάτι ανεξάρτητο καί στεγανοποιημένο, αλλά σάν ζωτικό τμήμα τής ίδιας τής ζωής. 'Ο Ιουδαϊσμός άρνιόταν νά δεχτεί τήν ύπακοή σέ καθαρά ανθρώπινες άξίες πού έκφράζονταν μέ τά φαινομενικά άθώα ιδέα «ή τέχνη γιά τήν τέχνη» γιατί αὐτό πηλοσίαζε στήν ειδωλολατρεία. 'Η παραδοσιακή έβραϊκή στάση άπέναντι στήν τέχνη ήταν ότι, ως ουσιώδες μέρος τής ζωής, ή τέχνη πρέπει νά έχει ήθικό περιεχόμενο καί νά μεταφέρει ένα ήθικοπλαστικό μήνυμα. 'Η λειτουργία τής τέχνης στήν έβραϊκή παράδοση είναι νά άνυψώσει καί νά έξευγενήσει τόν άνθρωπο.

(Εισαγωγικό κεφάλαιο άπό τό βιβλίο του Μ. Κανιέλ. 'Η Τέχνη του 'Ιουδαϊσμού, (Έκδόσεις Γ. Ντουντούμης καί Σια, 'Αθήνα, 1982, μετάφραση Π. Παπαδούλης). Τό βιβλίο άνήκει στή σειρά «'Η Τέχνη τών Θρησκειών» καί συνιστά- ται στούς άναγνώστες μας).

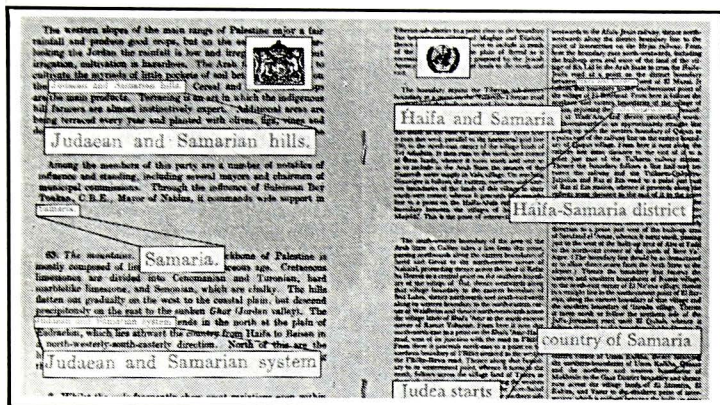
ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2-104 39 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 88.39.951

'Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό Νόμο;
'Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. 'Ιωσήφ Λόβιγγερ
Σουρμελή 2

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Οι παραδοσιακές ονομασίες 'Ιουδαία και Σαμάρεια χρησιμοποιούντο σε διεθνή έγγραφα μέχρι και πρόσφατα. 'Αριστερά, απόσπασμα εκθέσεως της 'Αγγλοαμερικανικής 'Επιτροπής 'Ερευνας, Δεκέμβριος 1945. Δεξιά, κείμενο της 181 (111) 'Αποφάσεως της Γεν. Συνελεύσεως του ΟΗΕ, 29.11.1947.

ΙΟΥΔΑΙΑ - ΣΑΜΑΡΕΙΑ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗ ΟΧΘΗ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΜΙΑΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΑ'Ι'ΚΛ Α. ZIMMERMAN

Δύο διαφορετικοί όροι έχουν επικρατήσει αναφορικά με τα αυτά διαφιλονικούμενα εδάφη από 'Εβραίους και 'Αραβες: 'Ιουδαία - Σαμάρεια και Δυτική 'Οχθη. Ανεξάρτητα αν τουτο γίνεται σκοπιμώς ή όχι, οι πολιτικές προεκτάσεις των χρησιμοποιούμενων όρων υπονοούν συνήθως έναν 'Εβραϊκό εν αντιθέσει προς έναν 'Αραβικό προσανατολισμό.

'Ιουδαία και Σαμάρεια (Γεουντά βέ - Σομρόν στα 'Εβραϊκά) είναι οι παραδοσιακές ονομασίες των ορεινών αυτών περιοχών δυτικά της Νεκράς Θάλασσας και του κατωτέρω τμήματος του 'Ιορδάνη ποταμού. Η παράδοση αυτή ανάγεται στους βιβλικούς χρόνους μέχρι και τα μέσα του 20ού αιώνα. Μόνο σχετικά πρόσφατα, από του 'Αραβικού πολέμου κατά του 'Ισραήλ του 1948 - 49, άρχισαν οι 'Αραβες να χρησιμοποιούν την ονομασία Δυτική 'Οχθη για τον προσδιορισμό του εδάφους που κατακτήθηκε από την 'Υπεριορδανία (δυτικά του 'Ιορδάνη ποταμού), εν αντιθέσει με την καθαυτή 'Υπεριορδανία που βρίσκεται ανατολικά του ποταμού.

Πρός αποφυγή κάθε γλωσσικής υπενθύμισης του ιμπεριαλισμού τους, οι 'Αραβες ηγέτες της 'Υπεριορδανίας μετονόμασαν τό 1950 το κράτος τους σε 'Ιορδανία. Η 'Αραβική 'Υπεριορδανία, η 'Ιορδανία σήμερα, ιδρύθηκε τό 1922 επί της 'Ανατολικής Παλαιστίνης, καλύπτοντας τό 76,9 τοίς εκατό του εδάφους της Παλαιστίνης που με 'Εντολή της Κοινωνίας των 'Εθνών τελούσε υπό βρετανική κηδεμονία.

Η Δυτική 'Οχθη, όπως εύριστα ένονοείται, προσδιορίζει μιάν έκταση που από γεωγραφική άποψη ίσοδυναμεί, σχεδόν, με την 'Ιουδαία και τη Σαμάρεια. Σήμερα, ως 'Ιουδαία ένονοείται η περιοχή περί της 'Ιερουσαλήμ και του ορεινού νότου, ενώ η Σαμάρεια είναι βόρεια της 'Ιερουσαλήμ.

Οι αρχαιολόγοι έχουν ανακαλύψει μαρτυρίες για την ύπαρξη 'Εβραϊκών κοινοτήτων στην 'Ιουδαία και τη Σαμάρεια από τους αρχαίους χρόνους με-

χρι και τό 1948. Κατά τη διάρκεια της Βρετανικής 'Εντολής, από τις αρχές του 1920 μέχρι της καταλήψεως της περιοχής από τους 'Αραβες της 'Υπεριορδανίας (ανατολική Παλαιστίνη), οι 'Εβραίοι άσκησαν τό δικαίωμα της εγκαταστάσεώς τους στην περιοχή. Τουλάχιστον όχτω καινούργιες κοινότητες ιδρύθηκαν, συμπεριλαμβανομένων δύο στα βόρεια της 'Ιερουσαλήμ, ισάριθμες άλλες επί της έκβολής του 'Ιορδάνη ποταμού επί της Νεκράς Θάλασσας, και τέσσερις στα ύψώματα της Χειρών. Τό 1948 τά 'Αραβικά στρατεύματα εξεδίωξαν από την περιοχή όλους τους 'Εβραίους. 'Εκτοτε η περιοχή μετενομάσθη από τους 'Αραβες σε Δυτική 'Οχθη καθιστώντας την από του έτους εκείνου μέχρι τό 1967 Iudenein (κενή από 'Εβραίους).

Η γεωγραφική ταύτιση της 'Ιουδαίας - Σαμάρειας με τη Δυτική 'Οχθη δεν είναι άκριβης

Η γεωγραφική ταύτιση της 'Ιουδαίας - Σαμάρειας με τη Δυτική 'Οχθη δεν είναι άκριβης. 'Ακόμα και μετά τό 1948 η δυτική 'Ιερουσαλήμ και ο διάδρομος εδάφους από την πρωτεύουσα προς την άκτι της Μεσογείου δεν αποτέλεσαν τμήμα της Δυτικής 'Οχθης αλλά του Κράτους του 'Ισραήλ. Η 'Ιερουσαλήμ και ο διάδρομος εδάφους αποτέλεσαν μιá σφήνα που πάντοτε άνηκε στό χώρο της 'Ιουδαίας - Σαμάρειας.

Ο όρος Δυτική 'Οχθη περιέχει μιá επιτρίθεια διφορούμενη έννοια. Παρόλον ότι στη λαϊκή αντίληψη η Δυτική 'Οχθη άφορά την περιοχή Δυτικά του 'Ιορδάνη ποταμού, που από τό 1948 μέχρι τό 1967 κατείχετο από την 'Ιορδανία και έκτοτε διοικείται από τό 'Ισραήλ, από καθαρά γεωγραφική άποψη, όχι πολιτική, ο όρος μπορεί να αποδοθεί σε όλόκληρη την περιοχή δυτικά του 'Ιορδάνη ποταμού, έκτεκτεινόμενη σε όλη τη δυτική προέκταση της μέχρι του επόμενου θαλασσιού συνόρου, τη Μεσόγειο θάλασσα.

ΤΟ ΣΤΕΝΟ ΓΙΛΕΚΟ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Η Δυτική 'Οχθη (πλάτος 40 μίλια περίπου) όταν τελούσε υπό 'Ιορδανικό έλεγχο έκτεκτεινόταν μέχρι απόστάσεως 11 μιλίων από τη Μεσόγειο Θάλασσα. Τό παράκτιο αυτό στενό των 11 μιλίων συχνά άποκαλείται τό «στενό γίλεκο του 'Ισραήλ».

Η γεωγραφική δυτική όχθη του 'Ιορδάνη ποταμού συμπεριλαμβάνει όλη την περιοχή μεταξύ του ποταμού και της Μεσογείου Θάλασσας. 'Υπό την εύρύτερη αυτή έννοια, η δυτική όχθη περιλαμβάνει την όριοθετημένη «Δυτική 'Οχθη» και, ουσιαστικά, όλόκληρο τό κράτος του 'Ισραήλ, εκτός της περιοχής του Νέγκεβ.

Σήμερα, οι 'Αραβες ιδεολόγοι, κατανοούν βέβαια και έμμεταλλεύονται αυτή τη διφορούμενη έννοια: η μέν περιορισμένη έρμηνεία προορίζεται για εύρεία κατανάλωση, ιδίως στην 'Αμερική και την Ευρώπη η δέ εύρύτερη άπευθύνεται προς διανοητικά ύψηλα 'Αραβικά άκροατήρια. Οι πολιτικές προεκτάσεις είναι σαφείς. Τό αίτημα για ένα 'Αραβικό κράτος στη Δυτική 'Οχθη επιδέχεται την έρμηνεία του φαινομενικά περιορισμένου και μετριοπαθούς αίτηματος, έφσον τό όριο των 'Αραβικών φιλοδοξιών νοείται ότι σταματά στην όριοθετημένη περιοχή. Οι ηγέτες της Ο.Α.Π. όμως, της Συρίας,

του 'Ιράκ, της Λιβύης, του 'Ιράν και 'Ισλαμιστών του αντισημιτικού στρατοπέδου συχνά γίνονται σαφείς ότι οι φιλοδοξίες τους δεν είναι τόσο περιορισμένες.

Ορισμένοι παρατηρητές της Μέσης 'Ανατολής κατανοούν ότι η διάχυτη 'Αραβική φιλοδοξία σχετικά με την όριοθετημένη Δυτική 'Οχθη ή η δυτική όχθη με τη έρμηνεία της άπροσδιόριστου έκτασεως, μπορεί να είναι πλήρης και άκραία, που θά συνεπάγεται την καταστροφή του 'Ισραήλ. Παρόμοια πολιτικολογία συχνά περιγράφεται από τους 'Αραβες προαγανδιστές κατ' εύφημισμόν ως η «άντικατάσταση της Σιωνιστικής δυνάτεως με ένα άνεξίθρησκο - δημοκρατικό κράτος», διοικούμενο από 'Αραβες. Η ειρωνεία της υποθέσεως είναι ότι τό μόνο άνεξίθρησκο - δημοκρατικό κράτος στη Μέση 'Ανατολή είναι τό 'Ισραήλ, άφού ο Λίβανος διαμελίσθηκε από τη Συρία και τους προστατευμένους της της Ο.Α.Π.

Δυτικά άκροατήρια σχεδόν πάντοτε έννοούν την ονομασία Δυτική 'Οχθη υπό την περιορισμένη σημασία της. Πολλοί 'Αραβες έκτιμούν δεινός τόση την περιορισμένη έρμηνεία του όρου όσο και τις προεκτάσεις της άκράιας έρμηνείας δηλ. των πολιτικών φιλοδοξιών.

Ἡ ὀνομασία Ἰουδαία εἶναι γνωστὴ ἐδῶ καὶ 3.500 χρόνια

Ενῶ ἡ ὀνομασία Δυτικὴ Ὀχθὴ ἄρχισε νὰ χρησιμοποιεῖται μόνο ἐδῶ καὶ 30 χρόνια περίπου, ἡ ὀνομασία Ἰουδαία ἀνάγεται στὴν ἀρχαιότητα, ἐδῶ καὶ 3.500 χρόνια περίπου. Στὴ Γένεση 29:35 ἀναφέρεται ὅτι ἡ Λεὰ γέννησε τέσσερα ἀγόρια στὸν Ἰακώβ (τὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου ἐπρόκειτο νὰ ἀλλάξει σὲ Ἰσραὴλ):

«Καὶ συνέλαβε πάλιν καὶ ἐγέννησεν υἱόν· καὶ εἶπε, Ταύτῃ τῃ φορᾷ θέλω δοξολογήσει τὸν κύριον διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰούδαν· καὶ ἔπαυσε νὰ γεννᾷ».

Ἡ Ἑβραϊκὴ ρίζα τοῦ ρήματος «δοξολογῶ» καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ ὀνόματος «Ἰούδα» εἶναι ἡ ἴδια. Τὸ ὄνομα Ἰούδα, Ἰουδαία ἢ Γεουτὰ στὴν ἑβραϊκὴ, παράγεται ἀπὸ τὴν ἴδια γλωσσικὴ ρίζα ὅπως καὶ ἡ λέξη οντέ πού σημαίνει «θέλω δοξολογήσει». Ἐπίσης, ἡ λέξη τούτῃ πού σημαίνει «εὐχαριστῶ» ἔχει τὴν ἴδια ρίζα. Συνεπῶς, ἡ ρίζα τῆς ὀνομασίας τῆς γῆς τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῦ λαοῦ τῆς, Ἰουδαῖοι, συγγενεῖς ἐννοιολογικὰ μὲ τὸ «δοξολογία» ἢ «εὐχαριστία» καί, ἀναφέρεται στὴ γέννηση τοῦ τέταρτου γιου τοῦ Ἰακώβ ἀπὸ τὴ Λεὰ, ὅπως ἀπὸ πολλὰ παλαιὰ περιγράφεται στὸ βιβλικὸ θρύλο τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραήλ.

Ὁ γιὸς τοῦ Ἰακώβ καὶ τῆς Λεὰ κατέστη ἡγέτης μιᾶς ἀπὸ τῆς 12 φυλῆς τοῦ Ἰσραήλ, ἡ δὲ φυλετικὴ ἐπικράτεια τοῦ Ἰούδα, Ἰουδαία (οἱ λόγοι καὶ ἡ ἔρημος περιοχὴ πού περικλείει τὴ Χεβρώνα, τὴ Βηθλέεμ καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ) παραχωρήθηκε τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυὶ στους ἀπογόνους καὶ τοὺς ἀκολουθοῦντες τοῦ Ἰούδα. Ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ ἦταν ἀπόγονος τοῦ Ἰούδα. Ἡ ἴδια ἡ λέξη Ἰουδαῖος, εἶναι παράγωγος τῆς λέξης Ἰουδαία.

Ἀργότερα, ἡ γεωγραφικὴ ὀνομασία τῆς φυλετικῆς ἐπικράτειας πού ἀποτελεσε τὴν κληρονομία τοῦ Ἰούδα, κατέστη ἡ ὀνομασία τοῦ κράτους ὅλου. Αὐτὸ ἔγινε μετὰ τὴ βασιλεία τοῦ Σολομῶντα, ὅταν τὸ μέχρι τότε ἑνιαῖο βασίλειο διαιρέθηκε σὲ δύο τμήματα: τὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα καὶ τὸ βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ ὀνομασία Ἰουδαία, ἔκτοτε, κατέστη τὸ σημεῖο ἀναφοράς τῆς πολιτικῆς ὀντότητας πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς δύο φυλὲς τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν.

Ὅταν τὸ βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ ἔπεσε στους Ἀσσυρίους κατὰ τὸν ὀγδοὺ αἰῶνα Π.Κ.Π., ὁ ὅρος Ἰουδαία κατέστη ἡ πολιτικὴ ὀνομασία πού χρησιμοποιεῖτο ἔκτοτε γιὰ ὁλόκληρο τὸ Ἑρως Γισραὴλ, τὴν ὑπεσχλημένη Γῆ τοῦ Ἰσραήλ. Κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Β' Ναοῦ, τῶν Μακαβαίων, τῶν Χασμοναίων καὶ τῶν Ἡρώδων ὅλη ἡ χώρα ἦταν γνωστὴ ὡς Ἰουδαία.

**Ἡ Σαμάρεια ἦταν πρωτεύουσα τοῦ Ἰσραήλ
πρὸ 2.800 χρόνων**

Η Σαμάρεια, στὴν ὀνομασία, ἔχει ἕνα ἐπίσης ξεχωριστὸ καὶ ἑνδοχὸ ξεκίνημα. Περίπου τὸν ἑννέατο αἰῶνα Π.Κ.Π., πρὶν δηλαδὴ 2.800 καὶ πλέον χρόνια ὁ βασιλεὺς Ὁμρί βασιλεφε γιὰ 12 χρόνια στὸ βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ Βίβλος ἀναφέρει ὅτι ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου ἦταν ἡ Τίρσα, μιὰ τοποθεσία μετὰ τῆς ἀρχαίας Σιγχέμ (ὅπου ἡ σημερινὴ Ναμπλούς) καὶ τοῦ Ἰορδάνη ποταμοῦ. Δὲν ταίριαζε ὅμως γιὰ πρωτεύουσα διότι ἀπείχε ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐμπορικὴ ἀρτηρία πού διέσχισε τὴ χώρα ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότο. Ὡς ἐκ τούτου ὁ βασιλεὺς Ὁμρί ἀναζήτησε καινούργια τοποθεσία γιὰ τὴν πρωτεύουσά του.

«Καὶ ἠγόρασε τὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας παρὰ τοῦ Σέμερ διὰ δύο τάλαντα ἀργυρίου, καὶ ἔκτισε πόλιν ἐπὶ τοῦ ὄρους καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, τὴν ὅποιαν ἔκτισε, κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ Σέμερ, κύριον τοῦ ὄρους, Σαμάρειαν».

(Α' Βασ. 16:24)

Ἡ Σαμάρεια κατέστη πρωτεύουσα τοῦ Ἰσραήλ, ὅπως ἡ Ἱερουσαλὴμ ἦταν τῆς Ἰουδαίας. Ἀργότερα, ὁ Ὁμρί ἐτάφη στὴ Σαμάρεια, τὴν πόλιν πού ὁ ἴδιος ἔκτισε καὶ ἐκεῖ ἐπίσης βασιλεψε ὁ γιὸς του Βασιλεὺς Ἀχάβ. Πότε ἄλλοτε στὴν ἱστορία ἕνας βασιλεὺς ἔδωσε στὴν πρωτεύουσά του τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀγόρασε τὴ γῆ; Συνήθως ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς δοξάζεται μέσα ἀπὸ τὴν πρωτεύουσά του.

Ἀργότερα, ἡ ὀνομασία Σαμάρεια Σομρόν χρησιμοποιεῖται ὄχι μόνο γιὰ τὴν πρωτεύουσα ἀλλὰ ἀναφορικὰ μὲ ὅλη τὴν περίρρι περιοχή, ὅπως ἰσχύει τὸν ἡμερῶν μας. Περίπου ὀχτὼ ἢ ἑννέα αἰῶνες ἀργότερα ἡ πρωτεύουσα Σαμάρεια μετονομάσθη σὲ Σεβάστια ἀ-

πὸ τὸ Βασιλεὺς Ἡρώδης. Στὴν περιοχὴ ἔχουν διεξαχθεῖ εὐρύτατες ἀνασκαφές, οἱ δὲ ἐπισκέπτες μποροῦν νὰ περιφέρονται σήμερα μέσα ἀπὸ τὰ περίφημα εὐρήματα.

Τὰ ὄρη τῆς Σαμάρειας εἶναι τὰ ὑψηλότερα στὴ χώρα, δυτικὰ τοῦ Ἰορδάνη ποταμοῦ· ψηλότερα ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Ἱερουσαλὴμ, τῆς Ἰουδαίας ἢ τῆς Γαλιλαίας. Ἀπὸ τὸ λόφο τῆς ἀρχαίας Σαμάρειας εἶναι ὁρατὴ ἡ Μεσόγειος, τὸ ὄρος Καρμὲλ πάνω ἀπὸ τὴ Χαΐφα, καὶ οἱ παραλιακὲς πόλεις τῆς Καισάρειας Νατάνια, Ἐρσελῖα καὶ Τέλ Ἀβίβ. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ χώρου τῆς πρωτεύουσας ἀπὸ τὸν βασιλεὺς Ὁμρί ἦταν λόγῳ τῆς στρατηγικῆς τοποθεσίας τῆς. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ σήμερα.

Κατὰ τὸν α' παγκόσμιον πόλεμον οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι μὲ τὴ βοήθεια τῶν Γερμανῶν, ἔκαναν τὴ Σαμάρεια κεντρικὸ σταθμὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πού ἔχτισαν ἀπὸ τὴ Δαμασκὸ πρὸς τὸ Νέγκεβ. Τὸ 1918 ἡ τελικὴ βρετανικὴ ἐκστρατεία στὴν Ἀγία Γῆ ξεκίνησε ἀπὸ τὰ παράλια, πλησίον τοῦ Τέλ Ἀβίβ, μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν κατάληψιν τῆς στρατηγικῆς ὁδοῦ, τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ τῶν ὠψωμάτων τῆς Σαμάρειας. Τὸ βρετανικὸ ἱππικὸ κατόρθωσε νὰ φθάσει στὴ Σαμάρεια σὲ μιὰ μέρα καὶ στὴν Τιβερίαδα σὲ τρεῖς. Τὸ Ἰσραὴλ εἶναι μιὰ μικρὴ χώρα· οἱ δὲ στρατηγικὲς τοποθεσίαι εἶχαν ἀνέκαθεν ἰδιαίτερη σημασία.

Ἀπὸ τὰ ὠψωματα τῆς Σαμάρειας ἦταν πού τὸ 1918 οἱ Ἰρακινὲς δυνάμεις κατόρθωσαν σχεδὸν νὰ κόψουν τὸ νεοσύστατο κράτος τοῦ Ἰσραήλ στὰ δύο.

Ἦταν ἀπλῶς σύμπτωση πού τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς πού πούλησε τὴ γῆ στὸν Βασιλεὺς Ὁμρί γιὰ τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἰσραήλ, ἦταν Σέμερ; Ἡ γλωσσικὴ ρίζα τῆς λέξης σέμερ στὰ ἑβραϊκά σημαίνει «φυλάω», «περισώζω» ἢ «φρουρῶ». Ἡ Σαμάρεια, πού ἀπὸ γεωγραφικὴ ἀποψη κυριαρχεῖ στὴν περιοχὴ, «φρουρεῖ», οὕτως εἶπεν, τὸ δυτικὸ Ἑρως Γισραὴλ. Ἡ Σαμάρεια, ἀπὸ γεωγραφικὴ ἀποψη, ἀποτελεῖ τὴν καρδιά τῆς ἑβραϊκῆς ἐνδοχώρας.

Πράγματι, στὰ ὠψωματα τῆς Σαμάρειας, στὸ Ἀλόν Μορέ καὶ τὴ Σιγχέμ, περιπλανήθηκε ἀρχικὰ ὁ Ἀβραάμ, πού ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρία τῆς ἑβραϊκῆς ἱστορίας. Σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ συναθροίστησαν οἱ Ἰσραηλῖτες ὑπὸ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυὶ μετὰ τὴ νίκη τους ἐπὶ τῶν Χαναανίων. Ἰουδαῖοι εἶναι ὁ λαὸς τῆς Ἰουδαίας, καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Ἰούδα, καὶ ἡ Σαμάρεια ἡ καρδιά τοῦ Ἰσραήλ. Ἔτσι ἦταν ἐπὶ τρεῖς χιλιετηρίδες.

Ἡ συμπερασματικὴ ἀλήθεια

Συνεπῶς, οἱ ὀνομασίαι Ἰουδαία — Σαμάρεια καὶ Δυτικὴ Ὀχθὴ ὑπονοοῦν πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα συνήθως εἶναι γνωστά. Ἐάν ἀληθεύει τὸ Γαλλικὸ ρητὸ ὅτι ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας ἐγκτεῖται στὴ διάκριση ὅλων τῶν ἀποχωρήσεων τῆς, ὅπως-ὅποτε ἐνδεῖκνται σὲ εὐσυνειδητοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀναζητοῦν τὴν ἀλήθεια ἐκτιμώντας ὅλες τὶς ἀποχωρήσεις τῆς, ἐφόσον, βέβαια, ἕνα τόσο σημαντικό πολιτικὸ ζήτημα μπορεῖ νὰ χαρακτηριθεῖ σάν μιὰ «ἀπόκρυψη».

(Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὸ μηνιαῖο περιοδικὸ
«Midstream», Νοῦμβριος 1982

ΒΡΑΒΕΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΒΡΑΪΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ: Σὲ πρόσφατη συνέντευξη τύπου ἀνακοινώθηκε ἡ καθιέρωση ἑνὸς μεγάλου διεθνoῦς βραβείου πού ἀποσκοπεῖ νὰ καταστή τὸ «βραβεῖο Νόμπελ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κόσμου». Τὸ βραβεῖο θὰ εἶναι γνωστὸ ὡς «βραβεῖο Ζαμποτίνσκυ — Ἀσπίς τῆς Ἱερουσαλὴμ».

Ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἰδρύματος Ζαμποτίνσκυ τῆς Νέας Ὑόρκης, ὁ κ. **Ἐρικ Σπέκτορ** ἀνακοίνωσε ὅτι τὸ βραβεῖο ἀξίας 66.500 στερλινῶν θὰ ἀπονέμεται ἐτησίως σὲ ἀνδρὰ ἢ γυναῖκα, Ἑβραῖο ἢ μὴ Ἑβραῖο πού κατὰ τὰ τελευταῖα δύο χρόνια διακρίθηκε στὴν «υπεράσπιση τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ».

Γιὰ φέτος ὁ ἀποδέκτης τοῦ βραβείου θὰ ἐκλεγεῖ μεταξὺ τῶν υποψηφίων πού θὰ ὑποβάλλουν ἐκπρόσωποι μεγάλων Ἑβραϊκῶν ὀργανώσεων καὶ ἰδρυμάτων.

Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου θὰ γίνῃ στὸ Κέντρο Λίνκολν τῆς Νέας Ὑόρκης στίς 14 Νοεμβρίου 1983.

(**Νιούς Σέρβις** — 25.8.1983)

Δ. ΓΙΑΝΝΟΥΣΗ

Ἡ ἐξόντωση τῶν Ἑβραίων τῆς Καστοριᾶς

Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὴν «Ν. Καστοριά» 1.7.1983

Τὴν νύχτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24η Μαρτίου 1944 ἡ Καστοριά σκεπάστηκε ἀπὸ μισὸ μέτρο χιόνι... "Ἐνα χιόνι μπουχραβό, μαλακὸ πού δὲν κράτησε οὔτε μιά μέρα! Μόλις ξημέρωσε ἡ 24η Μαρτίου ὅλοι ξαφνιαστήκαμε μὲ ἀρκετὰ περίεργα καὶ ἀπρόσμενα φαινόμενα! Τὸ ὄψιμο χιόνι (πού ἡ ἐπιφάνειά του μαύριζε ἐλαφρὰ ἐξ αἰτίας τῆς στάχτης τοῦ ἡφαιστείου τοῦ Βεζουβίου πού ἔφερε ὡς ἐδῶ ὁ ἀέρας καὶ τὴν ἀφύσικη παρουσία ἐδῶ ἑκατοντάδων Γερμανῶν φαντάρων ΕΣ - ΕΣ). Ἐκτός ἀπ' αὐτά, ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς χιονισμένης Καστοριᾶς ἀντηχοῦσε ἀπὸ τὸ πρῶι ἀπὸ τοὺς θρήνους καὶ ὀδυρμοὺς τῶν φιλήσυχων πολιτῶν Ἑβραίων, πού κάτω ἀπὸ ἀπειλές καὶ ἀγριοφωνῶνες τῶν χιτλερικών κτηνῶν ὀδηγοῦνταν μὲ κλωτσιές καὶ ξυλοδαρμοὺς στὸν τόπο συγκεντρώσεώς τους — τὸ κτίριο τοῦ Κιαζίμ Μπέη, ὅπου ἄλλοτε στεγάζονταν τὸ Γυμνάσιο Θηλέων δίπλα στὸ σπίτι Βαλαλά στὸ τζαμί.

Ἐκεῖ σ' αὐτὸ τὸ παλιὸ ἐγκαταλελειμμένο κτίριο στοιβάχτηκαν ἀνηλεῶς 950 - 1000 ἀτυχοὶ συμπολίτες μας, πού τὸ μόνο φταίξιμό του ἦταν πὼς δὲν ἄρρεσαν στὸν μανιακὸ Ἀδόλφο Χίτλερ. Οἱ συνθήκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες συγκεντρώθηκαν στὰ σβέλτα, ὀδηγήθηκαν καὶ στοιβάχτηκαν βάνουσα ἦταν κάτι παραπάνω ἀπὸ τραγικές. Σεβάσμιοι παπούδες καὶ γεροντίσσοι, ἄρρωστοι, ἀλλόφρονες πατέρες καὶ μητέρες ἀδύναμα νήπια καὶ δυστυχισμένοι ἀνάπηροι δέχονταν στοὺς δρόμους μας ἀγρία χτυπήματα μὲ τοὺς ὑποκόπανους ἀπὸ τὰ ἀφιονισμένα κτήνη τοῦ Χίτλερ.

Καὶ οἱ κλεισμένοι στὴ θλιβερὴ ἐκείνη φυλακὴ πού φρουροῦνταν νυχθημερόν ἀπὸ βλοσυροὺς «πεταλάδες», καταδικάσθηκαν στὸν θάνατο ἐκ πείνης.

Τότε, παρὰ τὴ στυγνὴ τρομοκρατία, ἔγινεν ἕνα θαρραλὸ διάβημα ἀπὸ Καστοριανούς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Δεσπότη μας — τὸν αἰμνῆστο ἅγιο Νικηφόρο — στὸν ζαβοφρούραρχο Χίλντεμπραν: Νά δεχθεῖ γιὰ νά παρέχεται ἕνα τουλάχιστο φτωχικὸ γεῦμα τὴν ἡμέρα ἀπὸ ὀσπρία ἢ πατάτες ἐκ μέρους τοῦ ΕΟΧΑ τῆς Μητροπόλεως. Τὸ θηρίο — παράξενο πράγμα — ἴσως εἶχε καὶ σχετικές διαταγές ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους του, ἔστρεξε! Κι ἄρχισε γιὰ μέρες ἀρκετές ἡ παροχὴ αὐτοῦ τοῦ πενιχοῦ σισσιτίου, πού στὴ διανομὴ του ἐπέβλεπε ὁ ἀλησμόνητος «πατέρας» μακαρίτης τῶρα Βασίλης Παπαμαχαλῆ.

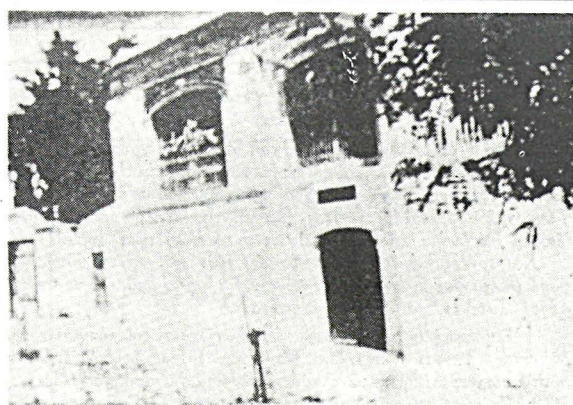
Ἀλλὰ τί νά σοῦ κάνει ἕνα φτωχικὸ πιάτο ὀσπρία μὲ ἐλάχιστο λάδι δίχως ἄλλο τίποτε ὅλη μέρα! Ὅλοι λιμοκτονοῦσαν καὶ εὐλόγα οἱ δυστυχισμένοι διαμαρτύρονταν.

Στὶς διαμαρτυρίες καὶ τίς ἱκεσίες τους μιά ἦταν ἡ στερεότυπη ἀπάντηση:

— Λίρες!

Πρότειναν, ἂν τοὺς ἀποκάλυπταν πού εἶχαν κρυμμένες τίς λίρες νά τοὺς ἄφηναν νά πάρουν λίγα τρόφιμα ἀπὸ τὰ σπίτια τους μὲ συνοδεία βέβαια. Πολλοὶ πού εἶχαν πράγματι, λύγισαν καὶ κουβάλησαν λίγα ἀπὸ τὸ ἔχει τους πού τὰ διανέμονταν κατόπιν ἀδελφικά στὸ στρατόπεδο. Τὸν ἐκβιασμό αὐτὸ «λίρες» τὸν χρησιμοποίησαν δύο τρεῖς φορές στὸ διάστημα τῆς μηνιαίας ἐδῶ κρατήσεώς τους.

Στὸ διάστημα τῶν ἐφιαλτικῶν αὐτῶν τελευταίων ἡμερῶν τους στὴ γενέτειρα ὄχι λίγοι ἀτυχοὶ συμπολίτες μας Ἰσραηλίτες εἶδαν μὲ ἀπόγνωση καὶ ἀπελπισία νά ἀπάγονται τὴ νύχτα κορίτσια καὶ γυναῖκες τους πρὸς ἱκανοποίηση τῶν ἐνστικτῶν τῶν ἀποκτηνωμένων ἀξιωματικῶν καὶ φαντάρων... Καὶ τὰ δυστυχισμένα αὐτὰ πλάσματα κατατσαλακωμένα ἄ-

Καστοριά

Ὅψη τῆς Συναγωγῆς πού δὲν ὑπάρχει πιά

πὸ τὰ νυχτερινὰ ὄργια πού ὑφίσταντο ἀπὸ τοὺς βάνουσους καὶ ἄγριους βιαστὰς τους, ἐπέστρεφαν τὸ πρῶι συνοδευόμενα πίσω στὴ θλιβερὴ τους φυλακὴ.

Τραγικές ἦταν ἐκεῖνες οἱ μέρες... Τραγικές καὶ δραματικές ἀνεξήγητες γιὰ κάθε ἀνθρώπο πού δὲν στεροῦνταν ἀνθρωπιᾶς... Μά πὼς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀντιδράσῃ, ὅταν ὁ κρυφὸς φόβος ὅλα τὰ τύλιγε στὴ φριχτὴ κι' ἀνήλεη σιωπῇ; Ποιὰ πραγματικὰ χριστιανικὴ καρδιά δὲν πόνεσε γιὰ τὸν ἀδικο κατατρεγμὸ τῶσων συμπαθῶν — ἀλλοθρήσκων ἔστω — φίλων καὶ συμπολιτῶν μας;

Κι ἤρθεν ἡ δραματικὴ μέρα πού στοιβαγμένα ἀνάκατα στὰ γκρίζα φορτηγὰ τῶν Γερμανῶν ἀπήχθησαν οἱ ἀτυχοὶ Καστοριανοὶ Ἑβραῖοι γιὰ νὰ ὀδηγηθοῦν τελικὰ στὰ ἀνθρωποβόρα κρεματόρια. Ἀπ' αὐτοὺς ζήτημα 3-4 δεκάδες νὰ γλύτωσαν. Κι' αὐτοί, γιὰ νὰ μὴν ἀντικρύζουν τὰ ρημάδια ὅπου ζοῦσαν ἄλλοτε εὐτυχισμένοι μὲ τοὺς ἀμοιρους ἀδικοχαμένους δικούς τους, σκόρπισαν σ' ὅλα τὰ μῆκη καὶ πλάτη τῆς γῆς.

Ὅμως πλάϊ στὴ μεγαγχολικὴ ἀναπόληση τῶσων μορφῶν καὶ περιστατικῶν συνανθρώπων ἀπὸ τὸ πέρασμά τους στὴν κοινὴ μας γενέτειρα, μένει ἕνα καταστάλαγμα πικρὸ... Πὼς ὁ «πολιτισμός» καὶ ἡ Ἀνθρωπότης πολὺ ἀκόμα ἀπέχει ἀπ' τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ οὐμονιστικὸ πρότυπο πού συνοψίζεται στὸ ἀθάνατο ρητό: Ὡς χαρίεν ἐστ' ἀνθρώπος ὅταν ἀνθρωπος ᾖ!

Ὁ Χίτλερ καὶ τὰ ἄλλα κτήνη του, οἱ σύγχρονοι μιμηταὶ καὶ θαυμασταὶ του κι' οἱ ἐφαρμόζοντες μὲ διάφορα «ἄλλα μέσα (προπαγάνδας καὶ ἐξόντωσης) τίς μεθόδους του, εἶναι γεννήματα τῆς ἐποχῆς μας δυστυχῶς. Θ' ἀνατέλλῃ καὶ θὰ δύῃ γιὰ πολὺ ἀκόμη ὁ ἥλιος ὥσπου νὰ ἐξανθρωπισθοῦμε!

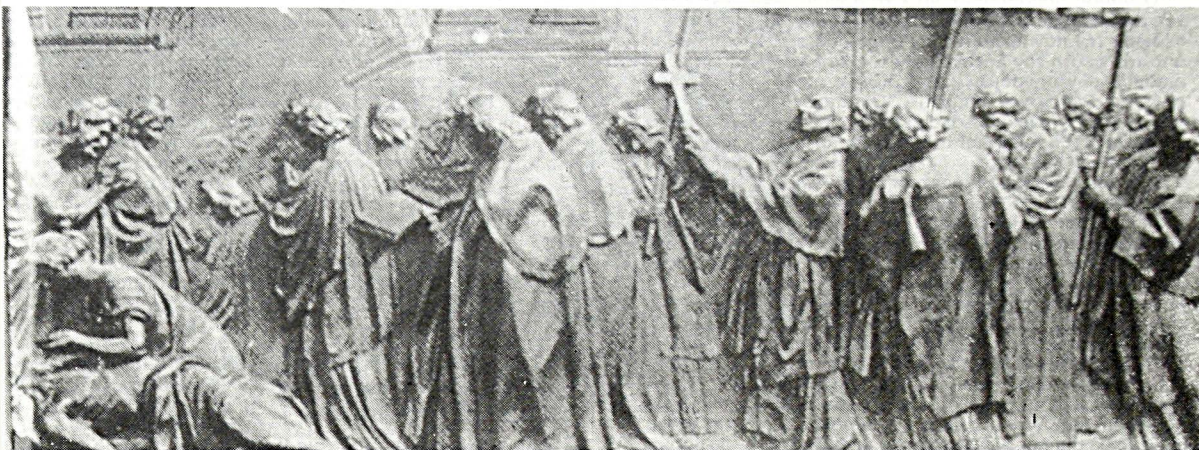
(Γιὰ τὴν ἱστορία τῶν Ἑβραίων τῆς Καστοριᾶς βλ. ἀναλυτικὴ μελέτη τοῦ ἴδιου στὰ Χρονικά (τ. 41, Σεπτέμβριος 1981)

Μετά τὸν πόλεμο

Ὁμάδα Ἑβραίων νέων στὴν Καστοριά

Φταΐνε οί Έβραίοι:

Οι Λιτανείες για τήν άποτροπή του κακού διαρκούσαν πολλές φορές τρείς μέρες.

Θάνατος!

ΟΤΑΝ Η ΠΑΝΟΥΚΛΑ ΘΕΡΙΖΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Τόν Ιανουάριο του 1348 ή επιδημία της πανούκλας (που ξεκίνησε από την Κίνα και προχώρησε προς την Μικρά Ασία διά μέσου της χώρας των Τατάρων — Κεντρική Ασία, της Ινδίας, της Περσίας, της Μεσοποταμίας, άρχισε τό καταστροφικό της έργο στη Γαλλία. Από τη Μασσαλία μεταδόθηκε δυτικά ως την Ισπανία και προς τά βόρεια ως την Άβινιόν, όπου έφτασε τόν Μάρτιο.

Μεταξύ Ιουνίου και Αυγούστου προσβλήθηκαν τό Μπορντώ, η Λυών και τό Παρίσι, η Βουργουνδία, η Νορμανδία και από αυτήν ή Νότια Άγγλία. Τό ίδιο καλοκαίρι ή επιδημία πέρασε τίς Άλπεις για νά προσβάλει τήν Έλβετία και προχώρησε προς τά ανατολικά ως τήν Ούγγαρία.

Σέ όρισμένη περιοχή έσπερνε τόν θάνατο σέ τέσσερις ως έξι μήνες. "Επειτα εξαφανιζόταν έκτός από τίς μεγάλες πόλεις, στίς όποιες έβρισκε πρόσφορο έδαφος στόν πυκνό πληθυσμό. Τό χειμώνα ή έντασή της λιγόστευε, για νά αύξηθει και πάλι τήν άνοιξη και νά διαρκέσει ακόμη έξι μήνες.

Τό 1339, ή πανούκλα προσβάλλει και πάλι τό Παρίσι, τήν Πικαρδία, τή Φλάνδρα και τήν Όλλανδία. "Επειτα μεταδίδεται από τήν Άγγλία στη Σκωτία και τήν Ισλανδία, καθώς έπίσης και τή Νορβηγία, όπου εξώκειλε ένα καράβι, φορτωμένο μαλλί. Όλόκληρο τό πλήρωμά του ήταν νεκρό και τό καράβι είχε μείνει άκυβέρνητο.

Άπό εκεί, ή πανούκλα μεταδίδεται στη Σουηδία, τή Δανία, τήν Πρωσία, τήν Ισλανδία ως τή Γροιλανδία — άφήνοντας περιέργως άθικτη μιά μικρή νισίδα — στη Βοημία και τή Ρωσία ως τό 1351. Στά μέσα περίπου του 1350 είχε σχεδόν εξαλειφθεί από τήν ήπειρωτική Εύρώπη.

Παρά τό γεγονός ότι ή θνησιμότητα ήταν άπρόβλεπτη — από τό 1/5 του πληθυσμού σέ όρισμένες περιοχές μέχρι τά 9/10 σ' άλλες, ολοκληρωτικός δηλαδή άφανισμός — ή συνολική έκτίμηση των δημογραφών σήμερα συμπίπτει περίπου μέ τή διαπίστωση ένός Γάλλου της έποχής, ότι «ή μισή ανθρωπότητα άφανίστηκε». "Η σύμπτωση αυτή βέβαια ισχύει για τήν περιοχή από τήν Ισλανδία ως τίς Ινδίες.

"Η διαπίστωση αυτή στηρίζεται στόν αριθμό που δίνει ό Εύαγγελιστής Ιωάννης στήν «Άποκάλυψη», ή όποια τόν Μεσαίωνα άποτελούσε τόν αγαπημένο οδηγό για τίς ανθρωπινες ύποθέσεις.

Ό μισός πληθυσμός της Εύρώπης θά σήμαινε, μεταφρασόμενος σέ αριθμούς, είκοσι εκατομμύρια νεκρούς. Στην πραγματικότητα κανείς δέν γνωρίζει τόν ακριβή αριθμό των θυμάτων. Τά γραπτά κείμενα της έποχής περιέχουν περιγραφές που προξενούν φρίκη, δέν δίνουν όμως ακριβή στοιχεία.

Τό... τρυφερό κακό

Τό μυστήριο της μόλυνσης ήταν τό «πιό τρυφερό από όλα τά κακά», όπως έγραφε ένας άνώνυμος Φλαμανδός κληρικός. "Επειδή εκείνη τήν έποχή άγνοούσαν φυσικά τήν ύπαρξη των μικροβίων, απέδιδαν τήν επιδημία σέ άστρικές έπιδράσεις (!), στήν όργη του Θεού, σέ υπερφυσικές δυνάμεις κ.ά. σχετικά. Οι ιατρικές μέθοδοι για τήν αντιμετώπιση της πανούκλας (όπως και των άλλων άσθενειών) κυμαίνονταν τόν 14ο αιώνα μεταξύ του έμπειρικού, του λογικού και του μαγικού, χωρίς σαφή διάκριση μεταξύ των τριών.

Σάν νά μήν έφθαναν οι καταστροφές, ήλθε νά προστεθεί σέ αυτές και ή ανθρωπινή σκληρότητα. Έκδηλώθηκε βασικά έναντίον των Έβραίων, τούς όποιους κατηγορούσαν ότι δηλητηρίαζαν τά πηγάδια για νά «σκοτώσουν» και νά καταστρέψουν τή Χριστιανοσύνη και νά κυριεύσουν τόν κόσμο».

Οι δολοφονίες άρχίζουν τήν άνοιξη του 1348, άμέσως μετά τούς πρώτους θανάτους από πανούκλα. Τά πρώτα λυνταρίσματα Έβραίων έγιναν στη Ναρμπόν και τήν Καρκασόν της Γαλλίας. Οι Έβραίοι σύρθηκαν έξω από τά σπίτια τους και παραδόθηκαν στίς φλόγες από τό φρενιασμένο πλήθος.

Στόχος οί Έβραίοι

Εφόσον οι άνθρωποι πίστευαν ότι ή θεία όργη προκάλεσε τή μάστιγα, έπρεπε νά βρουν έναν ανθρωπινό παράγοντα στόν όποιο νά ξεσπάσουν τήν όργη τους που δέν μπορούσαν νά έκδηλώσουν στό Θεό. Οι Έβραίοι ήταν ό άμερότερος στόχος. "Ηταν εύκολο νά τούς διακρίνει κανείς: Ζούσαν σέ όρισμένες συνοικίες και δρόμους και άποτελούσαν μιά συμπαγή αλλόφυλη ομάδα.

Μέ τήν άναστάτωση που έφερε ή πανούκλα, ήταν εύκολο νά κατηγορηθούν οι Έβραίοι ότι δηλητηρίαζαν τή πηγάδια. Τό 1348, ό Κλήμης ΣΤ' έξέδωσε έγκύκλιο μέ τήν όποια απαγόρευε τή δολοφονία, τή λεηλασία ή τόν βίαιο προσηλυτισμό των Έβραίων. "Η έγκύκλιος αυτή έβαλε τέλος στούς διωγμούς στήν Άβινιόν και τά παπικά κράτη, παρέμεινε όμως γράμμα νεκρό στόν Βορρά, όταν εξαπλώθηκε ή φρενιτιδα της άναταραχής.

Στά περισσότερα μέρη, οι Άρχές προσπάθησαν άρχικά νά προστατεύσουν τούς Έβραίους, υπέκυψαν όμως άργότερα στη λαϊκή πίεση. Πάντως έπαγρυπνούσαν για νά προλάβουν τυχόν δημεύσεις περιουσιών, γεγονός συνθησιμένο σέ έποχή βίαιων διωγμών.

Ὁ πάπας προσπάθησε νά καταπραΰνει τὴν ὕστερία μὲ νέα ἐγκύκλιο μὲ τὴν ὁποία δήλωνε ὅτι οἱ χριστιανοί, πού ἀπέδιδαν τὴν πανούκλα τοῦς Ἑβραίους, εἶχαν παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸν ψεύτη τὸν Σατανά καὶ ὅτι ἡ κατηγορία τοῦ δηλητηριασμοῦ τῶν πηγαδιῶν καὶ οἱ διωγμοὶ πού τὴν ἀκολούθησαν, ἦταν «ἐπαισχυντὴ πράξη». Ὁ πάπας τόνιζε ἐπίσης, ὅτι τὸ κακὸ ἦταν γενικὸ σ' ὅλους τοὺς λαοὺς, περιλαμβανομένων καὶ τῶν Ἑβραίων καὶ ὅτι μάλιστα καὶ τὶς περιοχές ὅπου κατοικοῦσαν καὶ αὐτοί.

Στὴν ἴδια ἐγκύκλιο, προέτρεπε τὸν κληρὸ νά πάρει ὑπὸ τὴν προστασία του τοὺς Ἑβραίους. Ἀλλὰ οἱ προτροπές αὐτὲς δὲν εἰσακούσθηκαν μὲσα στὸν κυκεῶνα πού εἶχαν δημιουργήσει τὰ τοπικά μίση.

Στὶς 9 Ἰανουαρίου 1349, ἡ ἐβραϊκὴ κοινότητα τῆς Βασιλείας πού ἀριθμοῦσε πολλὰς ἑκατοντάδες ψυχές, πυρπολήθηκε σ' ἓνα ξύλινο ἰκρίωμα πού κατασκευάσθηκε εἰδικά σ' ἓνα νησάκι τοῦ Ρήνου. Ἐπίσης μία ἐγκύκλιος τῶν Δημοτικῶν Ἀρχῶν ἀπαγόρευσε τὴν ἐγκατάσταση τῶν Ἑβραίων στὴν πόλη γιὰ διακόσια χρόνια.

Στὸ Στρασβούργο, τὸ συμβούλιο τῶν δημοτικῶν δικαστῶν, πού ἀποδοκίμαζε τοὺς διωγμούς, ἐξαναγκάστηκε σὲ παραίτηση καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ ἄλλο, πού ἦταν διατεθειμένο νά συμμορφωθεῖ μὲ τὴ λαϊκὴ θέληση. Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1349, πρὶν ἀκόμα ἡ ἐπιδημία προσβάλει τὴν πόλη, δύο χιλιάδες Ἑβραῖοι μεταφέρθηκαν στὸ νεκροταφεῖο καὶ ὅλοι, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσους δέχθηκαν νά προσηλυτισθοῦν, δέθηκαν σὲ πασάλους καὶ ἐξίναν παρανάλωμα τῆς φωτιάς.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ μιά ἄλλη φωνὴ καλοῦσε τοὺς χριστιανούς νά ἐξοντώνουν τοὺς Ἑβραίους: Οἱ «μαστιγούμενοι». Τὸ κίνημά τους ἐκδηλώθηκε μὲ τρομακτικὴ φρενίτιδα καὶ διαδόθηκε σάν τὴ φωτιά σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη, ὅπως ἀκριβῶς ἡ πανούκλα. Ἡ μαστίγωση εἶχε σκοπὸ νά ἐκφράσει τὶς τύψεις καὶ νά ἐξαγνίσει ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. Μ' αὐτὴ τὴ μορφή εἶχε ἐμφανισθεῖ πολὺ πρὶν τὴν ἐπιδημία.

Ὁργανωμένες ὁμάδες ἀπὸ διακόσια ὡς τριακόσια ἄτομα πήγαιναν ἀπὸ πόλη σὲ πόλη γυμνοὶ ἀπὸ τὴ μέση καὶ πάνω καὶ αὐτομαστιγώνονταν. Τὰ μαστίγια ἦταν «λωρίδες μὲ σκληροὺς δερμάτινους κόμπους καὶ μικρὰ κομμάτια σίδερο στὴν ἀκρῇ». Μὲ δυνατές κραυγές οἱ «μαστιγούμενοι» ἐκλιπαροῦσαν τὸ ἔλεος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, ἐνῶ τὸ πλῆθος τῶν θεατῶν ἔτρεμε καὶ ξεσποῦσε σὲ λυγμούς.

Τὸ κίνημα, ἐκφράζοντας μιά δυσπιστία στοὺς κληρικούς, ἦταν στὴν οὐσία ἀντικληρικαλιστικό. Οἱ «μαστιγούμενοι» πίστευαν ὅτι μεσίτευαν στὸν Θεὸ γιὰ λογαριασμὸ ὅλη τῆς ἀνθρωπότητας.

Ἡ νέα αὐτὴ ἐπιδημία ἐκδηλώθηκε στὰ Γερμανικὰ Κράτη καὶ διαδόθηκε σύντομα στὴν Ὀλλανδία, τὴ Φλάνδρα, τὴν Πικαρδία καὶ τὴ Ρένς. Ἐκατοντάδες συμμορίες «μαστιγούμενων» ἐμφανίζονταν κάθε βδομάδα σὲ ἄλλη πόλη, ὑποδαυλίζοντας τὰ ἤδη ἐξηγμένα πάθη τῶν κατοίκων καὶ ἰσχυρίζοντο ὅτι χωρὶς αὐτοὺς ἡ «χριστιανοσύνη θά χανόταν». Οἱ κάτοικοι τοὺς ὑποδέχονταν χτυπώντας τὶς καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν, τοὺς ἐδείχναν μεγάλο σεβασμὸ καὶ τοὺς φιλοξενοῦσαν στὰ σπίτια τους, ὅπου τοὺς ἐφέρονταν τὰ παιδιὰ τους γιὰ νά τὰ θεραπεύσουν.

Τὸ κίνημα ξεκίνησε σάν μιά προσπάθεια σωτηρίας τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν καταστροφὴ μὲσω τῆς θυσίας. Σιγὰ σιγὰ ὅμως κυριαρχήθηκε ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἐξουσίας καὶ προσπάθησε νά παραγκωνίσει τὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀρχές πού διέβλεψαν σ' αὐτὸ ἓναν πυρῆνα ἐπαναστατικῆς ἀναταραχῆς. Ἦταν μιά ἀπειλὴ γιὰ τὴν ἀρχοῦσα τάξη, λαϊκὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ.

Ὁ αὐτοκράτορας Κάρολος Δ' ζήτησε ἀπὸ τὸν πάπα νά καταδικάσει τὸ κίνημα. Ὅμως, σὲ μιά ἐποχὴ πού ὁ κόσμος βρισκόταν στὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου, ἡ τιμωρία τῶν «μαστιγούμενων», οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονταν ὅτι ἐνεργοῦσαν κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἦταν εὐκόλη. Πολλοὶ καρδινάλιοι ἀποδοκίμαζαν τὴ δίωξή τους.

Στὸ μεταξύ οἱ «μαστιγούμενοι» εἶχαν βρεῖ ἓνα εὐκολότερο θύμα. Ἐμπαῖναν στὶς πόλεις καὶ ἔτρεχαν, ἀκολουθοῦμενοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους, πρὸς τὶς ἐβραϊκὲς συνοικίες, οὐρλιάζοντας: «ἐκδίκηση στοὺς δηλητηριαστές τῶν πηγαδιῶν».

Οἱ Ἑβραῖοι τοῦ Φράιμπουργκ, τοῦ Ἀουξμπουργκ, τῆς Νυρεμβέργης, τῆς Ρατισβόνης, ἐξοντώθηκαν συστηματικά.

Τὸ Μάρτιο τοῦ 1349 οἱ Ἑβραῖοι τῆς Βόρμς, τετρακόσια ἄτομα, κατέφυγαν, ὅπως καὶ στὴν Ὑόρκη, σὲ μιά πανάρχαια λύση. Προτίμησαν νά αὐτοπυρποληθοῦν στὰ σπίτια τους παρά νά δολοφονηθοῦν ἀπὸ τοὺς διώκτες τους. Στὴν Κολωνία τὸ δημοτικὸ συμβούλιο, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα

τοῦ πάπα, θεώρησε ἀναγκαῖο νά δηλώσει ὅτι οἱ Ἑβραῖοι πέθαιναν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ πανούκλα, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι. Οἱ «μαστιγούμενοι» ὅμως, ἀγνοώντας τὴ δήλωση αὐτή, συγκέντρωσαν ἓνα «πλῆθος ἀπὸ προλετάριους πού δὲν εἶχαν τίποτα νά χάσουν», γιὰ νέες δολοφονίες καὶ λεηλασίες. Στὴ Μαγεντία ὅπου ὑπῆρχε ἡ πιὸ μεγάλη σημαντικὴ ἐβραϊκὴ κοινότητα τῆς Εὐρώπης, τὰ μέλη τῆς ἀποφάσισαν ἐπιτέλους νά ἀμυνθοῦν. Ἐφοδιασμένα μὲ ὅπλα, πού εἶχαν συγκεντρώσει πρὶν ξεσπάσουν οἱ ταραχές, σκότωσαν διακόσιους ἀπὸ τοὺς διώκτες τους. Αὐτὸ προκάλεσε μιά λυσσαλέα ἐπίθεση τῶν κατοίκων, πού ἦταν ἀποφασισμένοι «νά ἐκδικηθοῦν τὸ θάνατο τῶν χριστιανῶν».

Οἱ Ἑβραῖοι πολέμησαν, ὁ συντριπτικὸς ὅμως ἀριθμὸς τῶν ἐπιτιθεμένων τοὺς ἀνάγκασε νά υποχωρήσουν. Κλείστηκαν τότε στὰ σπίτια τους καὶ αὐτοπυρπολήθηκαν. Εἶναι βέβαιο, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων ἀνῆλθε στὶς 14 Αὐγούστου 1349, στὶς 6.000.

Ὅταν πέρασε ἡ ἐπιδημία, ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ κράτος ἀποφάσισαν νά «τολμήσουν» νά καταδιώξουν τοὺς «μαστιγούμενους». Οἱ δικαστὲς διέταξαν νά κλείσουν τὶς πύλες τῶν πόλεων.

Ὁ πάπας Κλήμης ΣΤ' κάλεσε τὸ λαὸ μὲ ἐγκύκλιο τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1349, νά τοὺς διασκορπίσει καὶ νά τοὺς συλλάβει. Τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Παρισιῦ δῆλωσε μὲ ἔμφαση, ὅτι οἱ «μαστιγούμενοι» δὲν ἦταν ἀπεσταλμένοι τοῦ Θεοῦ. Ὁ Φίλιππος ΣΤ' ἀπαγόρευσε τὶς δημόσιες μαστιγώσεις «ἐπὶ ποινὴ θανάτου». Οἱ τοπικὲς ἀρχὲς τοὺς καταδίωκαν. Ἔτσι οἱ «μαστιγούμενοι» διασκορπίστηκαν ἄτακτα καὶ «ἐξαφανίστηκαν τόσο γρήγορα, ὅσο εἶχαν ἐμφανισθεῖ σάν φαντάσματα τῆς νύχτας ἢ πονηρὰ πνεύματα».

Οἱ Ἑβραῖοι, φαντάσματα τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ τους, ἀρχισαν σιγὰ σιγὰ νά ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπη ὅπου εἶχαν καταφύγει. Τὸ 1354 δύο ἀπ' αὐτοὺς ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους στὴν Ἐρφοῦρτη. Ἐπειτα, ἀκολουθοῦμενοι καὶ ἀπὸ ἄλλους, ἐπανίδρυσαν τὴν ἐβραϊκὴ κοινότητα, τρία χρόνια ἀργότερα.

Ποιά ἦταν λοιπὸν ἡ κατάσταση τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας μετὰ τὴν πανούκλα; Ἡ ἀνθρωπότητα, βαθιά σηματοδεδειγμένη ἀπὸ τοὺς θανάτους, τοὺς πόνους καὶ τὶς νοσηρὲς υπερβολὲς μίσους καὶ φόβου, θά ἔπρεπε νά παρουσιάσει μιά εἰκόνα ριζικῶν μεταβολῶν. Οἱ μεταβολές ὅμως αὐτὲς δὲν ἐγίναν ἀντιληπτές ἀμέσως.

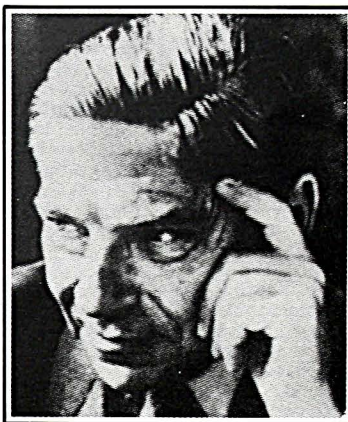
Πάντως, τὸ πιὸ ἄμεσο καὶ φανερό ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης ἐπιδημίας ἦταν ἡ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ μάχες, οἱ λοιπτείες καὶ ἡ ἐπιστροφή τῆς ἐπιδημίας ἐν τὸν ἑλάττωσαν ἀκόμα περισσότερο ὥς τὰ τέλη τοῦ αἰῶνα.

Περιληπτικὴ ἀπόδοση ἀρθρῶν τῆς Barbara Tuchman, ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἱστορία» (Ἰούλιος 1983), ἀπ' ὅπου καὶ ἡ εἰκονογράφηση.

Ἡ ἐπιδημία τοῦ 14ου αἰ. ἀποδέκασε τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης.

'Αρθουρ ΚΑΙΣΤΛΕΡ:

«Ένα από τα πιο θλιβερά φαινόμενα της εποχής μας, είναι κάτω από τη λέξη *άριστερά*, να στεγάζονται άνθρωποι που λατρεύουν τις πιο αποτελεσματικές και βίαιες τυραννίες του αιώνα μας...».

Α. ΚΑΙΣΤΛΕΡ

Ο ανατόμος του ολοκληρωτισμού

ΕΙΜΑΙ άξιος της κρεμάλας. Η μόνη ύπηρεσία που μπορώ ακόμα να προσφέρω είναι να γίνω προειδοποίηση για όλους αυτούς που λόγω χαρακτήρα ή καταβολών, είναι προορισμένοι στο να ακολουθήσουν τον ίδιο δρόμο προς την κόλαση. 'Αξιζω την πιο αυστηρή τιμωρία...».

Δέν χωράει καμιά άμφιβολία, ότι οι παραπάνω φράσεις, για τρεις κυρίως λόγους, έμειναν στην ιστορία σαν μία πολύ αυστηρή προειδοποίηση.

Για πρώτη φορά, τα λόγια που προηγούνται, ειπώθηκαν από τον Μπουχάριν, έχοντας πατέρα της μπολσεβίκικης επανάστασης (;), στο τέλος της δίκης του στη Μόσχα το 1938. Καί αυτός που τά είπε, εκτελέστηκε.

Τά ίδια λόγια, επαναλήφθηκαν, στο πολύκροτο βιβλίο του 'Αρθουρ Καϊστλερ, «Μηδέν και 'Απειρο», από τον ήρωά του Ρουμπάσωφ, που καί αυτός εκτελέστηκε. Τέλος, για τρίτη φορά, οι άθάνατες φράσεις του Μπουχάριν, στερεότυπα, επαναλήφθηκαν από τον 'Ότο Κάτζ, λαμπρό προπαγανδιστή της Κομμουνιστικής Διεθνούς, τό 1952. Λίγως ώρες πρίν κρεμαστεί στην Πράγα, μαζί μέ τον Σλάνσκι και τούς άλλους συντρόφους του.

Καί όλες αυτές οι επαναλήψεις, δέν ύπήρξαν συμπτωματικές. 'Ο Κάτζ, γνώριζε καλά τόσο τό Μπουχάριν, όσο και τόν Καϊστλερ. 'Ακόμα περισσότερο, είχε διαβάσει τό «Μηδέν και τό 'Απειρο», είχε ζήσει τό δράμα του Ρουμπάσωφ και σάν καλός προπαγανδιστής είχε κατηγορήσει τόν Καϊστλερ ότι ήταν «όργανο του διεθνούς καπιταλισμού». 'Όταν, τά πράγματα άλλαξαν και ό προπαγανδιστής μπροστά στους δικαστές του έγινε «προδότης», σίγουρα τότε, ό Κάτζ, καταλάβαινε ποιά ήταν τό άπώτερο μήνυμα τών Ρουμπάσωφ, Καϊστλερ και άλλων Μπουχάριν. Τότε μόνο κατανοούσε γιατί τό «Μηδέν και τό 'Απειρο» ήταν ένα μήνυμα τραγικό και πειστικό. 'Ενα μήνυμα που δυστυχώς, βρισκόταν μέσα σ' ένα μπουκάλι στη μέση του ώκεανού. Καί ώστόσο, τό μπουκάλι αυτό νά φτάσει στόν προορισμό του, πόσοι Κάτζ, Ρουμπάσωφ και άλλοι άνώνυμοι δέν έχασαν τή ζωή τους; Πόσοι δέν τή χάνουν ακόμη... Για ποιά λόγο όμως; Διότι απλούστατα, όπως μās δείχνει ό Καϊστλερ, χωρίς νά έρμηνεύει όμως, οι επαναστάσεις, είναι καταδικασμένες νά καταλήγουν στην τρομοκρατία. Είναι καταδικασμένες νά σημαίνουν τό τέλος για κάθε ανθρώπινη ήθική και για κάθε άνθρωπισμό.

Μέ τόν Καϊστλερ, έγραψε ό Ραιμούν 'Αρόν, έκτομμύρια άνθρωποι στόν πλανήτη μας κατάλαβαν τό ακανόνιστο. Κατάλαβαν τή διαβολική φύση του κομμουνισμού, που μέσα από μία ολοκληρωτική και μεταφυσική ένδραση της ιστορίας, μπορεί, τούς σημερινούς συντρόφους νά τούς μετατρέψει σε αυριανούς «προδότες» και αντίστροφα. 'Ο ήρωας του Καϊστλερ στο «Μηδέν και τό 'Απειρο» περνάει τέτοια διανοητικά και ψυχικά βασανιστήρια, ώστε νά καταλήγει μπροστά στο δικαστήριο νά παίξει τήν άρρωστημένη κωμωδία που τό τελευταίο ήθελε νά του επιβάλει: αυτήν μιάς άνύ-

παρκτης ένοχής που οδηγεί στην άγχόνη... 'Ο θαυμασμός μου για τόν Καϊστλερ είναι μεγάλος. 'Η διαδρομή αυτού του νεαρού 'Εβραίου, που από τή Βιέννη στο κιμπούτς και από κει στις χιτλερικές και φρανκικές φυλακές, ύπήρξε άποκαλυπτική...».

Για αρκετά χρόνια, ήταν στρατευμένος στην υπόθεση του κομμουνισμού, 'Όταν, όμως ανακάλυψε τήν αλήθεια, μέ τό ίδιο πάθος, στρατεύθηκε στην αντίσταση κατά του κομμουνισμού... 'Ο τελευταίος, για τόν Καϊστλερ μαζί μέ τόν χιτλερικό φασισμό, ήταν και είναι μία από τις μεγαλύτερες διαστροφές της ιστορίας. Χάνοντας, λοιπόν, τόν 'Αρθουρ Καϊστλερ, ή ανθρωπότητα, αποστερείται μία σημαντική πηγή σκέψης γύρω από τό πεπρωμένο του ανθρώπου...».

'Ηταν μεγάλος

Γεννημένος τό 1905 στη Βουδαπέστη, από μία έβραϊκή οικογένεια, ό 'Αρθουρ Καϊστλερ, είχε μία ήσυχη παιδική και έφηβική ηλικία γύρω από τήν οποία δέν γνωρίζουμε πολλά πράγματα. 'Αντίθετα, από τό 1922 μέχρι τό 1941, συσσωρεύει άφθονες πολιτικές και κοινωνικές ζωντανές έμπειρίες, που αποτελούν και τά πιο καίρια ιστορικά κομμάτια της σύγχρονης ευρωπαϊκής ιστορίας.

Η ΜΟΙΡΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

«Πρέπει κανείς νά λάβει υπόψη του τή δύναμη που ασκεί ή λέξη πάνω στο πνεύμα. 'Η σημασιολογία κάνει αυστηρή διάκριση ανάμεσα στη χρήση τών λέξεων ως εννοιολογικών συμβόλων και τή χρήση ως εξορκιστικών σημάτων, φορτωμένων μέ συναισθηματική δύναμη. 'Όταν έχει κανείς υπόψη του τή μοίρα λέξεων, όπως «άριστερά», «είρήνη», «έλευθερία» ή «δημοκρατία», δηλαδή λέξεων που επηρεάζουν αποτελεσματικά τά συναισθήματα χωρίς νά έχουν ένα συγκεκριμένο και παραδεκτό από όλους νόημα, μπορεί δικαιολογημένα νά υποθέσει, ότι έδώ δρώ κάποιοι νόμοι, σύμφωνα μέ τόν όποιο, στη σφαίρα της πολιτικής, οι λέξεις γίνονται τόσο πιο ισχυρές, όσο περισσότερο έχουν χάσει τήν έννοιά τους. 'Ακριβώς όπως στη ραδιενέργεια τό φαινόμενο της διάσπασης συνοδεύεται από τή μεταβολή των λέξεων μεταβάλλεται σε άκτινοβολία ενέργεια εξαιρετικά βαβερής μόρφης. Καί κάτω από όρισμένες συνθήκες τό φαινόμενο αυτό παίρνει άναγκαστικά τή μορφή μιάς αϊφνίδιας έκρηξης».

Αυτά έγραφε ό 'Αρθουρ Καϊστλερ σ' ένα άρθρο του σχετικά μέ τήν έννοια της λέξης «άριστερός» και «άριστερά». Καί παρά τό γεγονός ότι πέρασαν πολλά χρόνια από τότε, τά παραπάνω λόγια διατηρούν μία πικρή φρεσκάδα.

Α.Π

Είναι μόλις 17 χρονών, όταν ο Καϊσλερ πηγαίνει στην Παλαιστίνη και ανακατεύεται με το σιωνιστικό κίνημα. Το 1926, γίνεται ανταποκριτής ενός ισχυρού γερμανικού πρακτορείου, τόν οποίο το 1931 τον καλεί στο Βερολίνο. Έκει, βλέποντας την άνοδο του ναζισμού, ο Ούγγρος δημοσιογράφος και διανοούμενος γράφεται στο Κομμουνιστικό Κόμμα και ζητάει να πάει στη Σοβιετική Ένωση. Πράγματι, το Κ.Κ. Γερμανίας τον στέλνει στην κοιτίδα του κομμουνισμού και ο νεαρός Καϊσλερ, για ένα χρόνο, χωρίς άμοιβη, εργάζεται στο Ίνστιτούτο για τη Μελέτη του Φασισμού. Ωστόσο, κάτι δεν πάει καλά. Στις επαφές του με τη σοβιετική πραγματικότητα, ο Καϊσλερ, καθημερινά ανακαλύπτει πόσο μεγάλο είναι το χάσμα μεταξύ της μαρξιστικής θεωρίας και της πρακτικής της υλοποίησης.

Κάνει όμως το λάθος — ελεύθερο πνεύμα όπως είναι — τις άνησυχίες του αυτές, να τις εκμυστηρευτεί σε φίλους και συνεργάτες. Μοιραία, λοιπόν, καταλήγει στις φυλακές, ενώ αρκετοί φίλοι του δίδονται από τη σταλινική άστυνομία. Χάρη, όμως, σε αρκετές εξωτερικές παρεμβάσεις, ο Καϊσλερ φεύγει από την Ε.Σ.Σ.Δ. και σαν ανταποκριτής της λονδρέζικης «Νιούς Κρόνικαλ» πηγαίνει στην Ίσπανία, ύστερα από μία σύντομη παραμονή στη Γαλλία. Φθάνοντας όμως στο ισπανικό έδαφος, για μία ακόμη φορά συλλαμβάνεται από τους φρανκικούς, ρίχνεται στις φυλακές και καταδικάζεται σε θάνατο. Ύστερα όμως από πολλές πιεστικές αιτήσεις. Άγγλων Λόρδων και Γάλλων διανοουμένων, ο Καϊσλερ διώχνεται στη Γαλλία, όπου άμεσα μπαίνει στη φυλακή σαν «άνεπιθύμητος».

Στά τέλη του 1940 όμως, δραπετεύει στη Βόρεια Άφρική, μπαίνει στη Λεγεώνα των Ξένων και τελικά καταλήγει στην Άγγλια, όπου και έπιστρατεύεται. Στη χώρα αυτή, ο Καϊσλερ θα μείνει μέχρι την τελευταία μέρα της ζωής του, την 3η Μαρτίου 1983.

Τό έργο του

Πρώτο δημοσιευμένο έργο του Καϊσλερ, είναι το ιστορικό μυθιστόρημα «**Σπάρτακος**». Σ' αυτό του τό έργο, ο μεγάλος διανοούμενος, αφού υπογραμμίζει τη διαδικασία εκφυλισμού των επαναστατικών ιδεωδών προς χά-

ρη τών πολιτικών στόχων, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι στο τέλος του δρόμου, περιμένει πάντα η τυραννία. Στήν πιό μισητή και βάρβαρη μορφή της.

Η πρόγνωση για τό τί θ' ακολουθήσει έχει δοθεί. Έτσι, όταν τό γραμμένο τό 1938 «**Μηδέν και τό «Άπειρο»** κυκλοφορεί στην Εύρώπη τό 1948, προκαλεί πάταγο. Έκει πού είχαν αποτύχει οι Σουβάριν, Κρατςένκο και Βίκτωρ Σέρζ, πετύχαινε ο Καϊσλερ. Χάρη στό ταλέντο του και τό σενάριο του, παρουσίαζε ολοζώντανη την παρανοϊκή φύση του σταλινισμού και ίσοπέδωσε και τίς τελευταίες αντιστάσεις αυτών πού δέν ήθελαν νά γνωρίσουν.

Ακολουθεί τό δοκίμιο «**Ο κομισάριος και ο Γιόγκι**», στό όποιο, ενώ ο Καϊσλερ κάνει φανερή την πίστη του προς τόν σοσιαλισμό, υπογραμμίζει, ότι κάτι τέτοιο είναι ανύπαρκτο στην Ε.Σ.Σ.Δ. Μπροστά δέ στη σταλινική φρικαλεότητα, ο Ούγγρος - Έβραϊος διανοούμενος, τονίζει ότι «επανάσταση χωρίς τρομοκρατία, θά υπάρξει μόνον όταν ο άγιος θά συναντήσει τόν επαναστάτη». Για τόν Καϊσλερ, ο κομισάριος, θυσιάζει τό άτομο (πού είναι τό μηδέν) στην κοινωνία πού είναι τό «άπειρο». Ο Γιόγκι, πού έχει άγιωσύνη, θεωρεί τό άτομο σαν άπειρο, αλλά θυσιάζει τά μέσα. Νά λοιπόν, πού βρίσκει ο δρόμος για τό σοσιαλισμό, αλλά ποιός τόν ακολουθεί, άναρωτιέται ο Καϊσλερ.

Στή συνέχεια της καριέρας του, ο συγγραφέας, άπογοητευμένος ίσως από τό χυδαίότητα τών αντιπάλων του και την τύφλωση τών «πιστών» στό «όραμα», άπομακρύνεται από τήν άμεση πολιτική και στρέφεται προς την έπιστήμη και τή φιλοσοφία. Δέν παύει ώστόσο νά καταγγέλλει τό «κλειστό άπολογικό συστήματα» και την έγκληματική του ύψη.

Έτσι, «**Η φωνή του Άρχιμήδη**», άποτελεί πραγματικό γιορτασμό της ελευθερίας του πνεύματος και του μεγαλείου της έπιστημονικής ανακάλυψης πού συνεπάγεται. Στά «**ίχνη της όχιās**» έπικαλείται τό τραγικό τέλος ενός έπιστήμονα, πού αυτοκτονεί γιατί έπηρεάζεται από τίς βίαιες αντιθέσεις πού προκαλούν οι ανακαλύψεις του. Τό «**Άλογο στην άτμομηχανή**» καταγγέλλει μία όρισμένη άμερικανική διδασκαλία της ψυχολογίας, ή όποία τείνει ν' άποκλείει τίς έννοιες της συνείδησης και του πνεύματος γιατί δέν μπορούν ν' αναλυθούν έπιστημονικά.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΕΒΡΑΪΣΜΟΣ ΑΠΟΤΙΣΗ ΦΟΡΟΥ ΤΙΜΗΣ ΣΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΝΟΥ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΥ

ΠΑΡΙΣΙ: Άκριβώς ένα χρόνο μετά την τρομοκρατική επίθεση εναντίον του Έβραϊκού εστιατορίου «Γκόλντενμπεργκ» στό Παρίσι, ο Πρόεδρος της Γαλλίας Φρ. Μιττεράν συνοδευόμενος από τόν προεδρικό σύμβουλο κ. Ζάκ Άττάλι και μέλη της Έβραϊκής κοινότητας, τίμησαν, σε ειδική συγκέντρωση έξω από τόν χώρο του εστιατορίου, τά θύματα της επίθεσης. Την εκδήλωση τίμησε με την παρουσία του και ο Ίμωμης του τεμένους του Παρισιού.

Ήταν 1.15 μ.μ. στις 9 Αυγούστου 1982 όταν δύο πάνοπλοι τρομοκράτες εισήλθαν στό εστιατόριο πυροβολώντας με αυτόματα όπλα και ρίχνοντας μία χειροβομβίδα. Συνοδικά 8-9 άτομα σκοτώθηκαν και 22 τραυματίστηκαν.

Ο Πρόεδρος Μιττεράν συνομίλησε με τόν ιδιοκτήτη του εστιατορίου κ. Τζό Γκόλντενμπεργκ τόν πρόεδρο του «Κρίφ» (Κ.Ι.Σ. Γαλλίας) κ. Τ. Κλαίν και τόν Άρχιραββίνο της Γαλλίας κ. Ρενέ Σιράτ.

Άπευθυνόμενος προς τούς συγκεντρωμένους ο Πρόεδρος Μιττεράν τόνισε την ανάγκη για συνεχή επαγρύπνηση και συνέχισε: «*Πολεμάμε την τρομοκρατία. Είναι ένας δύσκολος άγώνας, αλλά όί προσπάθειές μας δέν θά άτονίσουν.*»

Τήν προηγούμενη μέρα ο πρωθυπουργός κ. Πιέρ Μω-

Ο Πρόεδρος Μιττεράν συνομιλεί με τόν ιδιοκτήτη του εστιατορίου έξω απ' αυτό.

ρουά, μαζί με 8-9 στενούς συνεργάτες του, έπισκέφθηκαν και γευμάτισαν στό εστιατόριο «Γκόλντενμπεργκ».

Ο κ. Μωρουά δήλωσε ότι ή *έπίσκεψή του δέν ήταν απλώς γαστρονομικής φύσεως αλλά απέβλεπε νά τονίσει τό γεγονός ότι ή τρομοκρατία δέν πρόκειται νά σταματήσει τίς παραδοσιακές έβραϊκές δραστηριότητες και ότι ή έβραϊκή ζωή στην περιοχή θά συνεχισθεί άνεμπόδιστα.*

(«**Τζουίς Κρόνικαλ**» — 12.8.83)

ΤΙΜΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΚΑ ΣΥΝΟΗΜΑΤΑ

ΑΜΣΤΕΡΔΑΜ: Η δικαστής Λένσικ Μπόσμαν από τό Ρότερνταμ τιμώρησε δύο 20 χρονούς νέους πού φώναζαν αντισημιτικά συνθήματα σε ποδοσφαιρικό άγώνα, υποχρεώνοντας τόν μέν έναν νά έπισκεφθεί τό Μουσείο της Άννας Φράνκ στό Άμστερνταμ, τόν δέ άλλο νά έπισκεφθεί τό μνημείο στό πρώην στρατόπεδο συγκέντρωσης στό Γουέστερμποργκ.

Η δικαστής κατέληξε στην άπόφαση αυτή όταν μετά από έρωτήσεις πού υπέβαλε στους δύο νέους ανακάλυψε ότι γνώριζαν πολύ λίγα σχετικά με την έκτόπιση 100.000 Ολλανδών Έβραίων στα στρατόπεδα του θανάτου, κατά τη διάρκεια της Ναζιστικής κατοχής της χώρας, στό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Υποχρέωσε επίσης τούς δύο νέους νά γράψουν από μία έκθεση σχετικά με τίς έπισκέψεις αυτές πού θά πρέπει νά τίς παρουσιάσουν.

Ός γνωστόν ή Άννα Φράνκ κατέγραψε τό μύνημά της ήμερολόγιό της όταν κρυβόταν με την οικογένεια της στό Άμστερνταμ. Τελικά συνελήφθη σε ηλικία 15 ετών και έκτοπίσθηκε τό 1944 στό Μπέργκεν Μπέλσεν.

Τό στρατόπεδο Γουέστερμποργκ χρησιμοποιήθηκε σαν διαμετακομιστικό κέντρο τών Ολλανδών Έβραίων προς τά στρατόπεδα του θανάτου στην Άνατολική Εύρώπη. Στις αρχές του 1983 ή Βασίλισσα Βεατρίκη έγκαινίασε στό στρατόπεδο ειδικό μνημείο στη μνήμη τών θυμάτων.

(«**Νιούς Σέρβις**» — 21.7.83)

Οί χάλκινοι
κύλινδροι
καί τό
κείμενό τους.
— Τί ἀναφέρεται
στήν Καινή Διαθήκη.
— Οί κεραμιστές

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Πολύς λόγος γιά τά ἐβραϊκά νομίσματα ἔγινε ὅταν πρίν ἀπό περίπου τριάντα χρόνια ἀνακαλύφθηκαν οἱ περίφημοι κύλινδροι στή δυτική ὁχθὴ τῆς Νεκρᾶς Θάλασσας στό Ἰσραήλ. Τότε ἀνάλογα μέ τά νομίσματα πού βρίσκονταν ἀπό στρώμα σέ στρώμα κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους κατὰ τήν ἔρευνα ἔγινε καί ἡ χρονολόγηση τῶν χάλκινων κυλίνδρων πού τό κείμενό τους ἔφερε πραγματική ἀναταραχή στούς θεολόγους καί τούς ἐρμηνευτές τῶν Γραφῶν.

Τότε φάνηκε γιά πρώτη φορά πόσο πολύτιμη γιά τόν ἱστορικό, τόν θεολόγο καί τούς ἄλλους ἐπιστήμονες εἶναι ἡ γνώση γιά τήν ἱστορία καί τήν κυκλοφορία τῶν νομισμάτων τοῦ Ἰσραήλ, καθὼς καί τοῦ ξένου χρήματος πού κυκλοφοροῦσε στή χώρα αὐτή τήν πρώτην ἑκατονταετία π.Χ. μέχρι τῆς δευτέρης ἑκατονταετίας μ.Χ. Μέ τήν ἀκριβή χρονολόγηση πολλῶν ἀπό τούς κυλίνδρους αὐτούς χάρις στή συσχέτιση μέ τά νομίσματα πού βρέθηκαν σέ κάθε ἐποχὴ διευκολύνθηκε σημαντικά ἡ μελέτη τους. Ἔτσι πολλοί ἐρευνητές ἀσχολήθηκαν ἀπό τότε, ἰδιαίτερα κατὰ τήν τελευταία εἰκοσαετία μέ τό νομισματικό σύστημα τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ. Μιά παρόμοια μελέτη γιά τό σύστημα τοῦτο ἔγραψε καί δημοσίευσε ὁ ἀρχιμανδρίτης Μακάριος Βαρλάς γιά νά ἀποκαλύψει πολλά στοιχεῖα γιά τό νομισματικό σύστημα τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων κυρίως δέ κατὰ τήν ἐποχὴ πού ἀναφέρεται ἡ Καινὴ Διαθήκη.

Θά πρέπει ἴσως νά τονισθεῖ ὅτι ὁ συγγραφέας ἔχει ἐρευνήσει γιά νά ἐντοπίσει τήν λέξη νόμισμα, σάν μέσο προώθησης τῶν συναλλαγῶν, στήν Ἀγία Γραφή, τόσο στήν Παλαιά ὥς καί στήν Καινὴ Διαθήκη. Ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ λέξη «νόμισμα» ὑπάρχει ἀρκετές φορές στήν Παλαιά Διαθήκη, ἐνῶ στήν Καινὴ Διαθήκη βρίσκεται μόνο μία. Ἀλλὰ στήν Παλαιά Διαθήκη, τήν μιά φορά ἡ λέξη αὐτὴ σημαίνει «βασιλικὴ διαταγή». Τουλάχιστον αὐτό τό νόημα ἀφήνει νά ἀντιληφθεῖ ὁ μελετητὴς στήν μετάφραση τῶν 70. Στίς ἄλλες φορές τό νόημα τῆς λέξης αὐτῆς ἔχει καί τήν σημερινή του ἔννοια, δηλαδή τήν τοῦ χρήματος. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀναφορά τῆς λέξης νόμισμα στήν Καινὴ Διαθήκη. Ἀναφέρεται στήν ὑπόψη ἐργασία ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁμιλεῖ γιά «νόμισμα τοῦ Κήνσου».

Ρωμαϊκό νόμισμα μέ τήν ἐπιγραφή «Judaea Capta». Ἀπεικονίζει Ρωμαῖο λεγεωνάριο καί Ἑβραῖα αἰχμάλωτη κάτω ἀπὸ ἓνα φοινικόδεντρο

Ὁ συγγραφέας τονίζει ὅτι μέ τήν φράση αὐτὴ ἐξυπονοεῖται τό χρηματικό ποσό τοῦ φόρου πού πλήρωναν οἱ Ἑβραῖοι στούς Ρωμαῖους. «Ὁ φόρος ἐπληρώνετο τότε εἰς ρωμαϊκὸν νόμισμα», γράφει, «διὰ τοῦτο καλεῖται τοῦ Κήνσου. Τοιοῦτον δέ δὲν ἐκυκλοφόρει ἐν τῶν ναῶ (παρὰ μόνον ὁ ἱερός σίκλος)».

Ἡ ἐξέλιξη τῶν νομισμάτων

Στὴν συνέχεια ἀναφέρεται ἡ ἐξέλιξη τῶν νομισμάτων στούς ἀρχαίους Ἑβραίους, ὅπως π.χ. ὅτι στὰ πανάρχαια χρόνια κυκλοφοροῦσαν γιά νόμισμα, ἀμορφοὶ ὄγκοι ἀπὸ πολύτιμα μέταλλα. «Οὕτω κατὰ τήν ἐποχὴν τοῦ Ἀβραάμ καί τοῦ Μωυσέως ὑπῆρχεν τό τοιοῦτον χρῆμα κυκλοφοροῦν μεταξύ τῶν ἐμπόρων, τό ὁποῖον πρωτίστως ἐξυζιζέτο καί ἐδίδοτο. Εἰς ἐκείνην, ὅμως τήν ἐποχὴν, ὅτε δὲν εἶχε πιθανόν νομισματοποιηθεῖ ἀκόμη, δὲν γνωρίζομεν τήν ἀκριβὴ ἀξίαν...».

Μέ ἐνδιαφέρον παρατηρεῖται ὅτι κατὰ τήν ἐποχὴ ἐκείνη καί μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἰσραηλιτῶν ὑπῆρχαν τίτλοι νομισμάτων, ὅπως σίκλος, τάλαντο, μνά, ἀλλὰ θεωροῦνταν ἀπλὲς μεταλλικὲς ποσότητες ἢ ὄγκοι χρυσοῦ, ἀσημοῦ καί χαλκοῦ. Μετὰ τήν αἰχμαλωσίαν κυκλοφόρησαν τά πρῶτα ἐπίσημα νομίσματα τοῦ Ἰσραήλ, χωρὶς ὅμως νά ἀποδίδεται ἡ πρώτη ἐμφάνιση τοῦ νομίσματος στούς Ἑβραίους, ἀφοῦ τά πρῶτα νομίσματα στὸν κόσμον ἐμφανίστηκαν στούς Ἀσσυρίους καί ἀπὸ αὐτούς τά πῆραν ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοί. Πάντως ἀξίζει νά σημειωθεῖ τό γεγονός ὅτι τό πρῶτο ἐβραϊκὸ νόμισμα κόπηκε μέ τήν ἐγκριση ἐνός βασιλιά τῶν Μακεδονικῶν δυναστεϊῶν, τοῦ Ἀντίοχου τοῦ 7ου βασιλιά τῆς Συρίας, τοῦ Σελευκίδου, τό 139 π.χ. ἀπὸ τόν Σίμωνα τόν Μακκαβαῖο. Ἡ διαταγὴ τοῦ Μακεδόνα βασιλιά, ὅπως ὑπογραμμίζει ὁ συγγραφέας ἀναφέρει: «Καί ἐπέτρεψά σοι ποιῆσαι κόμμα ἴδιον νόμισμα τῇ χώρᾳ σου». Ἀπὸ τότε, ἴσως καί ἀπὸ λίγα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν διαταγὴ αὐτὴ οἱ Ἑβραῖοι ἔκοβαν χρυσά, ἀσημένια καί χάλκινα νομίσματα. Τά πρῶτα αὐτὰ νομίσματα ἔφεραν στὴν μιά πλευρὰ λεκάνη μέ ἓνα πόδι, στὴν δὲ ἄλλη ἓνα κλαδί ἀνθισμένης ἀμυγδαλιάς. Ὁ συγγραφέας τονίζει ὅτι ἡ μιά ὄψη παραστάνει τήν στάμνα τοῦ μάννα, ἐνῶ ἡ ἄλλη τήν ἀνθισμένη ράβδο τοῦ Ἀαρών.

Οἱ κεραμιστές

Απὸ τά πρῶτα αὐτὰ νομίσματα τῶν Ἑβραίων κυκλοφόρησαν καί πολλὰ ἄλλα καί κατόπιν πολλὰ ξένα, κυρίως δέ ρωμαϊκὰ καί ἐλληνικὰ πού τὰ ἀλλάζαν μέ ἐβραϊκά οἱ πρῶτοι ἀργυρομοιβοὶ στὸν κόσμον πού τούς ἔλεγαν κεραμιστές. Ὁ συγγραφέας κλείνει τὴν ἐργασία του μέ κατάλογο καί περιγραφὲς τῶν ἐβραϊκῶν καί τῶν ξένων νομισμάτων πού κυκλοφοροῦσαν στό Ἰσραήλ κατὰ τά χρόνια τῆς Καινῆς Διαθήκης καί ὑπογραμμίζει τὴ συμβολὴ τῶν ἱερῶν κειμένων στήν ἐπιστημονικὴ ἐξέταση τοῦ νομισματικοῦ συστήματος τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων.

(Ἀπὸ τὴν «Μακεδονία» 6.5.82)

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)